دەقی ڕەشنووسی دەستووری هەمیشەیی

پێشدەستی

بسم الله الرحمن الرحيم

{ و لقد كرمنا بني آدم }

ئێمە ڕۆڵەکانی دۆڵی ڕافیدەین، نیشتمانی نێردراوان و پێغەمبەران، جێگای حەوانەوەی پێشەوایان و پیاوچاکان و پێشەنگانی شارستانیەت و داهێنەرانی نووسین و لانکەی ژماردن، لەسەر زەوی ئێمە یەکەم یاسا لەلایەن مرۆڤەوە دانرا، لەنیشتمانی ئێمەدا دادپەروەرانەترین چەرخی سیاسەتی بەڕێوەبردنی وڵاتان هەنگاوی بۆ نراو لەسەر خاکەکەمان هاوەڵان و پیاوچاکان نوێژیان خوێندو فەیلەسوف و زانایان تێڕامانیان ئەنجامداو ئەدیب و شاعیران داهێنانیان کرد.

وەك هەستکردن بە مافی خوا لەسەرمان و، بەدەنگەوە هاتنی نیشتمان و هاونیشتمانانمان و وەڵامدانەوەی بانگەوازی سەرکردە ئایینی و هێزە نیشتمانیەکانمان و سوور بوونی سەرچاوە (مراجع) مەزنەکانمان و سەرکردەو سیاسیەکانمان و، لە ئاپۆڕەیەکی جیهانیدا لەلایەن هاوڕێیان و دۆستانەوە بۆ یەکەمجار لە مێژوودا بە ملیۆنان کەس لە 30 کانوونی دووەمی 2005 بە ژن و پیاو و گەنج و پیرەوە بەرەو سندوقەکانی دەنگدان ڕۆیشتین. بە لە بیربوونی ئازارەکانی چەوساندنەوەی مەزهەبی لەلایەن تاقمە زۆردارەکەو، هەستکردن بە ئازاری شەهیدانی عێراق بە شیعە و سوننە و عەرەب و کورد و تورکمان لەگەڵ براکانی تریان لە پێکهاتەکانی دیکە و ئیحا وەرگرتن لە ستەم و شکاندنی ڕێزی شارە پیرۆزەکان و باشوور لە میانەی ڕاپەڕینی شەعبانیو جەرگ سووتاو بە ئاگری گۆڕە بە کۆمەڵەکان و زۆنگاوەکان و دوجەیل و ئەوانی دیو، بە وەدەنگ هاتن لەسەر سزاکانی سەرکوتکردنی نەتەوایەتی لە قەسابخانەکانی هەڵەبجە و بارزان و ئەنفال و کوردە فەیلیەکان و، هەستکردن بە ئازارەکانی تورکمان لە بەشیر، وەك سەرجەم ناوچەکانی دیکەی عێراق، ئەوەبوو خەڵکی ناوچەکانی ڕۆژئاوا زۆریان چەشت بە لەناوبردنی سەرکردەو ڕەمز و سەرۆك عەشیرەت و ئاوارەکردنی تواناکان و وشك کردنی سەرچاوەکانی بیرو ڕۆشنبیریان، بۆیە دەست لەناو دەست و بەیەك ڕیز هەوڵماندا بۆ بنیاتنانەوەی عێراقی نوێ، عێراقی ئایندە بەبێ دەمارگیری مەزهەبیو لایەنگیری ڕەگەزپەرستانەو گرێی ناوچەیی و جیاخوازیو دوورخستنەوەی هیچ لایەك.

تەکفیر و تیرۆریش نەبووە ڕێگر لەبەردەممان‌دا بۆ بنیاتنانی دەوڵەتی یاسا، مەزهەبگەریەتیو ڕەگەزپەرستیش نەیوەستاندین تا پێکەوە بەردەوام بین لە پتەوکردنی یەکێتی

نیشتمانی و گرتنەبەری ڕێگاکانی ئاڵوگۆڕی ئاشتیانەی دەسەڵات و دادپەروەرانەی دابەشکردنی سامان و ، بەخشینی هەلی یەکسان بە هەموان.

ئێمەی گەلی عێراق ئێستا دوای هەستانەوەمان و بە متمانە بوون بە داهاتوو و لە ڕێی ڕژێمێکی کۆماری فیدرالی دیموکراسی فرەیی، بە ژن و پیاوو گەنج و پیرەوە پەیمانمان داوە هیممەت بکەین بۆ ڕێزگرتن لە بنەماکانی یاساو لەناوبردنی سیاسەتی دوژمنکارانەو، گرنگیدان بە ژن و مافەکانیو، پیرو خەمەکانیو، منداڵ و کاروبارەکانیو، بڵاوکردنەوەی کەلتوری فرەییو، ڕیشەکێشکردنی ئاگری تیرۆر.

ئێمەی گەلی عێراق بە سەرجەم پێکهاتەکانیەوە بە تەواوی ویستی خۆمان بە ئازادانەو ئارەزوومەندانە بڕیاری یەکگرتنی ئارەزوومەندانەمان داوەو دەرس وەردەگرین لە ڕابردومان بۆ داهاتوومان، وە لە بەها باڵاکانی پەیامە ئاسمانیەکان و دۆزینەوە نوێکانی زانست و شارستانیەتی مرۆڤەوە ئەم دەستورەمان دانا. پابەندبوون بەم دەستورەش یەکێتی ئازادانەی گەل و خاك و سەروەری عێراق دەپارێزێ.

بەندی یەکەم
بنەما گشتیەکان

مادەی (1)

کۆماری عێراق دەوڵەتێکی فیدراڵی یەکگرتووی سەربەخۆی خاوەن سەروەریە، ڕژێمی حوکمڕانی تێیدا کۆماری نوێنەرایەتی (پەرلەمانی) دیموکراسیە، ئەم دەستورەش یەکپارچەیی عێراق دەپارێزێت.

مادەی (2)

یەکەم: ئیسلام ئایینی فەرمی دەوڵەتە و سەرچاوەی سەرەکی یاسادانانە:

أ- نابێت یاسایەك دابنرێت لەگەڵ حوکمە جێگیرەکانی ئیسلام ناتەبا بێت.

ب- نابێت یاسایەك دابنرێت لەگەڵ بنەما دیموکراسیەکان ناتەبا بێت.

ج- نابێت یاسایەك دابنرێت کە ناکۆك وناتەبا بێت لەگەڵ ئەو ماف و ئازادیە بنەڕەتیانەی کە لەم دەستورەدا هاتوون.

دووەم: ئەم دەستورە ناسنامەی ئیسلامی زۆرینەی گەلی عێراق دەپارێزێت، هەروەها تەواوی مافە ئاینیەکانی سەرجەم تاکەکان دەپارێزێت لەڕووی ئازادی بیروباوەڕو مومارەسەی ئاینیەوە.

مادەی (3)

عێراق وڵاتێکە لە نەتەوەو ئایین و ئاینزای جیاجیا پێکهاتووە، و ئەندامی دامەزرێنەرو کاریگەرە لە کۆمەڵەی وڵاتانی عەرەبی و پابەندە بە پەیماننامەکانی و بەشێکە لە جیهانی ئیسلامی.

مادەی (4)

یەکەم: زمانی عەرەبیو کوردی دوو زمانی فەرمین لە عێراقدا، مافی سەرجەم عێراقیەکان پارێزراوە لە فێرکردنی ڕۆڵەکانیان بە زمانی دایکیان وەك تورکمانی و سریانی لە دەزگاکانی فێرکردنی دەوڵەتدا بە پێی یاسا پەروەردەییەکان، یان بە هەر زمانێکی دیکە لە دەزگاکانی فێرکردنی تایبەتدا.

دووەم: سنووری دەستەواژەی زمانی فەرمی دیاریدەکرێت، چۆنیەتی جێبەجێکردنی حوکمی ئەم مادەیەش بە یاسا ئەم خاڵانە دەگرێتەوە:

أ- دەرکردنی ڕۆژنامەی فەرمی بە هەردوو زمان.

ب- قسەکردن و وتووێژو دەربڕین لە بوارە فەرمیەکاندا بەهەریەك لە دوو زمانەکە وەك ئەنجومەنی نوێنەران و ئەنجومەنی وەزیران و دادگاکان و کۆنگرە فەرمیەکان.

ج- دانان بە بەڵگەنامە فەرمیەکان و ئاڵوگۆڕکردنی نامەو دەرکردنی بەڵگەنامە فەرمیەکان بە هەردوو زمان.

د- کردنەوەی قوتابخانە بە هەردوو زمانەکە بە پێی یاسا پەروەردەییەکان.

هـ- هەر بوارێکی دیکە کە بنەمای یەکسانی بیگرێتەوە، وەك پارە و پەساپۆرت و پوول.

سێیەم: دامو دەزگا فیدرالی فەرمیەکان لە هەرێمی کوردستان هەردوو زمانەکە بەکاردەهێنن.

چوارەم: زمانی تورکمانی و سیریانی دوو زمانی فەرمی ترن لەو یەکە ئیداریانەدا کە تیایدا زۆرینەی دانیشتوان پێکدەهێنن.

پێنجەم: هەر هەرێم و پارێزگایەك مافی ئەوەی هەیە زمانێکی ناوخۆیی دیکە بکاتە زمانی فەرمی ئەگەر زۆرینەی دانیشتوانەکەی لە ڕاپرسیەکی گشتیدا بڕیاریان لەسەردا.

مادەی (5)

سەروەری بۆ یاسایە، گەلیش سەرچاوەی دەسەڵات و شەرعیبوونیەتی، کە بە هۆی دەنگدانی ڕاستەوخۆو نهێنیەوە لە ڕێی دامو دەزگا دەستووریەکانەوە ئەنجامی دەدات.

مادەی (6)

ئاڵوگۆڕی دەسەڵات ئاشتیانەو لە ڕێی ئەو میکانیزمە دیموکراسیانەوە دەبێت کە لەم دەستوورەدا ئاماژەیان پێکراوە.

مادەی (7)

یەکەم: ڕێگەنادرێ بەهیچ هێزێك ڕەگەزپەرستی یان تیرۆر یان تەکفیر یان پاکسازی نەژادی بکاتە بەرنامەی خۆی یان هانی ئەو کارانە بدات یا ڕێیان بۆخۆش بکات یاخود بانگەشەیان بۆ بکات و پاساویان بۆ بهێنێتەوە، بە تایبەت پارتی بەعسی سەددامی لە عێراقدا، لە ژێر هەر ناوێکدا بێت، ڕێگەش نادرێت لە ژێر ناوی فرەیی سیاسی جێی ببێتەوە، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

دووەم: دەوڵەت پابەند دەبێت بە دژایەتیکردنی تیرۆر بە هەموو شێوەکانیەوەو کار دەکات بۆ پاراستنی خاکەکەی لەوەی ببێتە بارەگاو شوێنی تێپەربوون و گۆڕەپانی چالاکیی تیرۆریستان.

مادەی (8)

عێراق ڕەچاوی بنەمای دراوسێیەتی دەکات و پابەند دەبێت بە دەستوەرنەدانە کاروباری ناوخۆی وڵاتانی دیکەوە، کاریش دەکات بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان بە هۆکاری ئاشتیانە، پەیوەندیەکان لەسەر بنەمای بەرژەوەندی هاوبەش و مامەڵەی هاوتا دادەمەزرێنێ و، ڕێز لە پابەندبوونە نێودەوڵەتیەکان دەگرێت.

مادەی (9)

یەکەم:

أ- هێزە چەکدارەکانی عێراق و دەزگاکانی ئاسایش لە پێکهاتەکانی گەلی عێراق پێکدێت بە ڕەچاوکردنی هاوسەنگیو ڕێژەی نوێنەرایەتیکردنیان بەبێ جیاوازی یا دوورخستنەوەی هیچ لایەك و لە ژێر رکێفی دەسەڵاتی مەدەنیدا دەبێت و بەرگری لە عێراق دەکات و نابێتە دەزگایەك بۆ داپڵۆسینی گەلی عێراق و دەست وەرناداتە کاروباری سیاسیەوەو ڕۆڵی نابێت لە ئاڵوگۆڕی دەسەڵاتدا.

ب- قەدەغەیە میلیشیای سەربازی دروست بکرێت لە دەرەوەی هێزە چەکدارەکاندا.

ج- نابێت هێزە چەکدارەکانی عێراق و ئەوانەی لەو بوارەدا کار دەکەن بەو سەربازانەشەوە کە لە وەزارەتی بەرگرین یان کارمەندانی هەر فەرمانگەو ڕێکخراوێکی سەر بەو مەیدانەن، لە هەڵبژاردنەکاندا خۆیان بپاڵێون بۆ وەرگرتنی پۆستی سیاسی، وە نابێت هەڵمەتی هەڵبژاردن ئەنجام بدەن لەبەرژەوەندی پاڵێوراوان، هەروەها نابێت بەشداری بکەن لە هەر کارێکی دیکەدا کە وەزارەتی بەرگری قەدەغەی بکات، ئەو کەسانە نابێت هەستن بەو کارانە بە ناوی کەسایەتی خۆیان یان پۆستەکەیانەوە بێت، بە بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان بفەوتێت.

د- دەزگای هەواڵگری نیشتمانی عێراق هەڵدەستێ بە کۆکردنەوەی زانیاری و هەڵسەنگاندنی ئەو هەڕەشانەی کە ڕووبەڕووی ئاسایشی نیشتمانی دەبنەوە بە ڕاوێژکردن لەگەڵ حکومەتی عێراقدا. هەروەها دەزگاکە لە ژێر دەسەڵاتی مەدەنیو

چاودێری دەسەڵاتی یاسادانانندا دەبێت و بە پێی یاساو بنەما دانپێدانراوەکانی مافی مرۆڤ کاردەکات.

هـ- حکومەتی عێراق رێز لەو پابەندبوونە نێوەدەڵەتیانە دەگرێت کە تایبەتن بە نەهێشتن و بڵاوبوونەوەو گەشەکردن و بەرهەمهێنان و بەکارهێنانی چەکی ناوکیو کیمیاویو بایەلۆژیو جێبەجێیان دەکات و رێگا لەهەر هەنگاوێك دەگرێت کە پەیوەندی بە گەشەدان و دروستکردن و بەرهەمهێنان و بەکارهێنانیانەوە هەیە وەك ئامادەسازیو کەرەسەو تەکنۆلۆجیاو سیستەمی پەیوەندیکردن.

دووەم: خزمەتی ئاڵا بە یاسا رێك دەخرێت.

مادەی (10)

شوێنە پیرۆزو ئاینیەکان لە عێراقدا قەوارەی ئاینیو شارستانین، دەوڵەتیش پابەندە بە رێزگرتنیان و مسۆگەرکردنی ئەنجامدانی دروشمەکان تێیاندا بە ئازادی.

مادەی (11)

بەغدا پایتەختی کۆماری عێراقە.

مادەی (12)

یەکەم: ئاڵاو دروشم و سروودی نیشتمانی بە یاسا رێك دەخرێت بەمەرجێك ئاماژە بە پێکهێنەرەکانی گەلی عێراق بکەن.
دووەم: مەدالیاو پشووە فەرمیو بۆنە ئایینیو نیشتمانیەکان و رۆژژمێری فەرمی بە یاسا رێکدەخرێن.

مادەی (13)

یەکەم: ئەم دەستورە بە یاسای باڵاو هەرە بەرز دادەنرێت لە عێراقداو، پێویستە لە هەموو شوێنێکی عێراقدا پابەندبن پێوەی بە بێ جیاوازی.
دووەم: نابێت یاسایەك دابنرێت پێچەوانەی ئەم دەستورە بێت.

بەندی دووەم

ماف و ئازادیەکان

بەشی یەکەم
مافەکان

لقی یەکەم/ مافە مەدەنی و سیاسیەکان

مادەی (14)

عێراقیەکان یەکسانن لەبەردەم یاسادا بەبێ جیاوازی ڕەگەز یا نەژاد یا نەتەوە یا بنەچە یا ڕەنگ یا ئایین یا ئایینزا یا بیروباوەڕ یا بۆچوون یا بارودۆخی ئابووری یا کۆمەڵایەتیان.

مادەی (15)

هەموو تاکێك مافی ژیان و ئاسایش و ئازادی هەیەو نابێت لێیان بێبەش یان سنوردار بکرێت، تەنها بە پێی یاساو بەپشت بەستن بە بڕیاری دادگای تایبەتمەندەوە نەبێت.

مادەی (16)

یەکسانی هەل مافێکی هەموو عێراقیەکانە، دەوڵەتیش ڕێوشوێنی پێویست دەگرێتەبەر بۆ بەدیهێنانی ئەم مافە.

مادەی (17)

یەکەم: هەر تاکێك مافی پاراستنی تایبەتمەندی کەسێتی خۆی هەیە بەو شێوەیەی کە ناتەبا نەبێت لەگەڵ مافی کەسانی دیکەو ئادابی گشتیدا.

دووەم: ڕێزی ماڵ پارێزراوەو نابێت کەس بچێتە ناوی یان بپشکنرێ یان هەڵبکوترێتە سەری تەنها بە بڕیاری دادگاو بەپێی یاسا نەبێت.

مادەی (18)

یەکەم: ڕەگەزنامەی عێراقی مافی هەموو عێراقیەکەو بنەمای هاوڵاتیبوونە.

دووەم: هەر کەسێك باوك یان دایکی عێراقی بێت بە عێراقی دادەنرێت، ئەمەش بە پێی یاسا ڕێکدەخرێت.

سێیەم:

أ- نابێت لە هیچ بارودۆخێکدا ڕەگەزنامە لە کەسێك بسەنرێتەوە کە لە عێراق لە دایك بووبێت ، هەرکەسێك ڕەگەزنامەی لێسەنرابێتەوە مافی ئەوەی هەیە داوای بکاتەوە، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

ب- ڕەگەزنامەی عێراقی لە کەسێك دەسەنرێتەوە کە وەریگرتوە لەو بارانەدا کە یاسا ئاماژەی پێدەکات.

چوارەم: دەکرێت کەسێکی عێراقی هەڵگری چەند ڕەگەزنامەیەك بێت، هەرکەسێك پۆستی سیاسیو بواری ئاسایش لە ئاستێکی بالادا وەربگرێت، دەبێت واز بهێنێت لەهەر ڕەگەزنامەیەکی دی، ئەمەش بە یاسا ڕیکدەخرێت.

پێنجەم: ڕەگەزنامەی عێراقی نادرێت بە مەبەستی سیاسەتی نیشتەجێکردن کە ببێتە هۆی تێکدانی پێکهاتەی دانیشتوانی عێراق.

شەشەم: حوکمەکانی ڕەگەزنامە بە یاسا ڕێکدەخرێت، ئەو داوایانەش کە لەوێوە سەری هەڵداوە لەلایەن دادگای تایبەتمەندەوە تەماشا دەکرێت.

مادەی (19)

یەکەم: دادگا سەربەخۆیەو هیچ دەسەلاتێکی بەسەرەوە نیە جگە لە یاسا.

دووەم: هیچ کەسێك تاوانبار ناکرێت و سزا نادرێت تەنها بە دەق نەبێت. هیچ کەسێکیش سزا نادرێت تەنها بەو کردەوانە نەبێت کە یاسا بە تاوانی دادەنێت، لەکاتی ئەنجامدانی تاواندا نابێت سزایەك بسەپێنرێت کە توندتر بێت لەو سزایەی کە بۆ ئەو تاوانە دیاریکراوە.

سێیەم: پەنا بردنە بەر دادگا مافێکی پارێزراوەو دابینکراوە بۆ هەموو کەسێك.

چوارەم: مافی بەرگری کردن پیرۆزەو دابینکراوە لە هەموو قۆناغەکانی لێکۆڵینەوەو دادگاییکردندا.

پێنجەم: تاوانبار بێتاوانە تاوەکو تاوانەکەی لەسەر دەسەلمێت لە دادگایەکی یاسایی دادپەروەردا، تاوانبار دوای بەربوونی بە هەمان تاوانی پێشوو دادگایی ناکرێت تەنها مەگەر بەڵگەی نویێ سەرهەڵبدات.

شەشەم: هەموو کەس مافی ئەوەی هەیە بە دادپەروەری مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت لە کاتی گرتنەبەری ڕێوشوینی دادگاییو کارگێڕی لەگەڵیدا.

حەوتەم: دانیشتنی دادگاکان بە ئاشکرا ئەنجام دەدرێت، تەنها مەگەر دادگا بیەوێت نهێنی بێت.

هەشتەم: سزادان تاکە کەسیە.

نۆیەم: یاسا بۆ کاتی پێش دەرچوونی کاری پێناکرێت مەگەر لە یاساکەدا شتێکی تر وترابێت، بەلام ئەم هەلاوێردنە یاساکانی باج ناگرێتەوە.

دەیەم: یاسای سزادان کاری پێناکرێت بۆ پێش کاتی دەرچوونی مەگەر بۆ تاوانبار وا باشتر بێت.

یازدەیەم: دادگا پارێزەرێك بۆ بەرگری لە تاوانبار یان کەتنکەر تەرخان دەکات لەسەر بودجەی دەوڵەت بۆ ئەو کەسەی کە پارێزەری نیە بەرگری لێبکات.

دوانزەیەم:

أ- گلدانەوە قەدەغەیە.

ب- نابێت هیچ کەس بەند بکرێت یان بگیرێت تەنها لەو شوێنانە نەبێت کە تەرخان کراوە بۆ ئەو مەبەستە بە پێی یاسای بەندیخانەکان کە سەرپەرشتی تەندروستیو کۆمەلایەتی دەیگرێتەوەو لە ژێر ڕکێفی دەوڵەتدایە.

سیازدەیەم- لێکۆڵینەوەی سەرەتایی دەخرێتە بەردەم دادوەری پەیوەندیدار لە ماوەیەکدا کە لە بیست و چوار کاتژمێر تێپەڕ نەکات لە دوای دەستگیرکردنی تاوانبارو نابێت درێژبکرێتەوە تەنها بۆ یەك جار نەبێت و بۆ هەمان ماوە.

مادەی (20)

هەموو هاوڵاتیەك بە ژن و پیاوەوە مافی بەشداریکردنی لە کاروباری گشتیو شاد بوون بە مافە سیاسیەکان هەیە لەوانە مافی دەنگدان و هەڵبژاردن و خۆپالاوتن.

مادەی (21)

یەکەم: نابێت هیچ کەسێکی عێراقی بدرێتە دەست لایەن و دەسەلاتی بیانی.

دووەم: مافی پەنابەری سیاسی لە عێراقدا بە پێی یاسا ڕێکدەخرێت و، نابێت پەنابەری سیاسی بدرێتە دەست لایەنی بیانی یان بەزۆر بگەڕێنرێتەوە بۆ ئەو ولاتەی کە بە جێی هێشتووە.

سێیەم: پەنابەرێتی سیاسی نادرێتە کەسێك کە تاوانبار کرابێت بە تاوانی نێودەوڵەتی یان تیرۆریستی یان هەرکەسێك زیانی بە عێراق گەیاندبێت.

لقی دووەم / مافە ئابووریو کۆمەلایەتیو ڕۆشنبیریەکان

مادەی (22)

یەکەم: کارکردن مافی هەموو عێراقیەکانە بەجۆرێك کە ژیانێکی ئاسوودەیان بۆ مسۆگەر بکات.

دووەم:یاسا پەیوەندی نێوان کرێکارو خاوەنی کار ڕێکدەخات لەسەر بنەمای ئابووریو بە ڕەچاوکردنی ڕێساکانی دادپەروەری کۆمەلایەتی.

سێیەم: دەوڵەت مافی پێکهێنانی ڕێکخراوو یەکێتیە پیشەییەکان و بوون بە ئەندام تێیاندا دەپارێزێت، ئەمەش بە یاسا ڕیکدەخرێت.

مادەی (23)

یەکەم: خاوەنداریێتی تایبەت پارێزراوەو خاوەن موڵك مافی سوود لێوەرگرتن و وەبەرهێنان و بەکاربردنی هەیە لە سنوری یاسادا.

دووەم: نابێت خاوەنداریێتی تایبەت لەکەس بسەنرێتەوە تەنها بەمەبەستی سوودی گشتی نەبێت و لە بەرامبەردا قەرەبوویەکی دادپەروەرانە بکرێتەوە، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

سێیەم:

أ- عێراقی مافی خاوەندارێتی هەیە لە هەموو شوێنێك لە عێراقداو نابێت كەسی دیكە ببێتە خاوەنی ماڵی نەگوێزراوە مەگەر كەسێك بە یاسا ئەو مافەی بدرێتێ.

ب- خاوەندارێتیكردن بە مەبەستی گۆڕینی پێكهاتەی دانیشتوان قەدەغەیە.

مادەی (24)

دەوڵەت ئازادی گواستنەوە بۆ كرێكارو شمەك و سەرمایەداران دەستەبەر دەكات لە نێوان هەرێم و پارێزگاكاندا، ئەمەش بە یاسا ڕێكدەخرێت.

مادەی (25)

دەوڵەت چاكسازی لە ئابووری عێراقدا دەگرێتە ئەستۆ بە پشتبەستن بە بنەما ئابوورییە نوێیەكان بەجۆرێك كە وەبەرهێنانی تەواوی داهات و سەرچاوەكان مسۆگەر بكات هاوكات لەگەڵ هاندان و گەشەپێدانی كەرتی تایبەتدا.

مادەی (26)

دەوڵەت هاندانی وەبەرهێنان لە ئەستۆ دەگرێت لە بوارە جیاجیاكاندا، ئەمەش بە پێی یاسا ڕێكدەخرێت.

مادەی (27)

یەكەم: دارایی گشتی نابێ دەستكاری بكرێت و پاراستنی ئەركی هەموو هاوڵاتیەكە.

دووەم: حوكمی تایبەت بە پاراستن و بەڕێوەبردنی موڵكی دەوڵەت و مەرجی بەكارهێنان و ئەو سنوورانەی كە ناكرێ سازشیان لەسەر بكرێت بە یاسا ڕێكدەخرێت.

مادەی (28)

یەكەم: باج ناسەپێنرێت و هەموار ناكرێت و وەرناگیرێت و لێبوردن نایگرێتەوە تەنها بە یاسا نەبێت.

دووەم: خاوەن داهاتی كەم لە باج دەبەخشرێت بۆ ئەوەی ڕێگەنەدرێت دەستدرێژی بكرێتە سەر لانی كەمی ئاستی بژێوی، ئەمەش بە یاسا ڕێكدەخرێت.

مادەی (29)

یەكەم:

أ- خێزان بنەمای كۆمەڵگەیەو دەوڵەت پارێزگاری لە قەوارەو بەها ئاینیی و ڕەوشتیی و نیشتمانیەكەی دەكات.

ب- دەوڵـەت پاراسـتنی دایکایـەتیو منـداڵ و پـیر لـە ئەسـتۆ دەگرێـت و سەرپەرشـتی تازەپێگەیشـتووان و لاوان دەکـات و هـەل و مـەرجی گونجاویـان بـۆ دەڕەخسـێنێت بـۆ گەشەدان بە توانا و لێهاتووییەکانیان.

دووەم: منداڵان مافی پەروەردەو سەرپەرشتیو فێرکردنیان هەیە لەسەر دایکان و باوکان، دایکان و باوکانیش مافی ڕێزگرتن و سەرپەرشتی کردنیـان هەیـە لەسـەر منـداڵانیان بـە تایبـەتی لـەکاتی پیربوون و بێ دەسەڵاتیو پەککەوتندا.

سێیەم: بە هیچ شێوەیەك نابێت منداڵان چەوساندنەوەی ئابوری (الاستغلال القتصادی) بکرێن و دەوڵەتیش ڕێوشوێنی پێویست دەگرێتەبەر بۆ پاراستنیان.

چوارەم: ڕێگە نادرێت بەگرتنەبەری شێوازەکانی توندوتیژیو ستەم لە خێزان و قوتابخانە و کۆمەڵگەدا.

مادەی (30)

یەکەم: دەوڵەت چاودێری کۆمەڵایەتیو تەندروستی دابین دەکات بۆ تـاك و خێـزان – بـە تایبـەت منداڵ و ئافرەت – لەگەڵ بنەما سەرەکیەکانی ژیانێکی ئاسوودە، کە داهاتێکی گونجـاوو شـوێنی نیشتەجێی ئارامیان بۆ مسۆگەر بکات.

دووەم: دەوڵەت چاودێری کۆمەڵایەتی بۆ عێراقیەکان دابین دەکات لەکاتی پیربوون و نەخۆشـی و بێتوانـایی کـارکرن و ئـاوارە بـوون و هـەتیو کـەوتن و بێکـاریـدا، هـەروەها خزمـەتگوزاری دڵنیـایی کۆمەڵایـەتی(التـأمین الإجتمـاعی)یـان بـۆ دابـین دەکـات و کـار دەکـات بـۆ پاراسـتنیان لـە نەخوێندەواری و تـرس و نـەبوونی شـوێنی نیشتەجێبوون و پرۆگرامـی تایبـەتیان بۆ دەستەبەر دەکات بەمەبەستی ئامادەکردن و سەرپەرشتی کردنیان، ئەمانەش بە پێی یاسا ڕێکدەخرێن.

مادەی (31)

یەکـەم: هـەموو عێراقیـەك مـافی چـاودێری تەندروسـتی هەیـەو دەوڵـەت گرنگـی دەدات بـە تەندروسـتی گشـتیو پێدوایسـتیەکانی خۆپـارێزیو چارەسـەر کـردن دابـین دەکـات لـەڕێگای بنیاتنانی نەخۆشخانەو دامو دەزگای تەندروستی جۆراوجۆرەوە.

دووەم: کەسایەتیو دەستەکان مـافی دامەزرانـدنی نەخۆشـخانەو بنکـەی تەندروسـتیو خانـەی چارەسەری تایبەتیان هەیە بە سەرپەرشتی دەوڵەت، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی (32)

دەوڵەت چاودێری کەمئەندامان و کەسانی خاوەن پێداویستی تایبەت دەکات و ئامادەسازیان لـە ئەستۆ دەگرێت بەمەبەستی تێکەڵکردنیان لەگەڵ کۆمەڵگەدا، ئەمەش بە یاسا ڕیکدەخرێت.

مادەی (33)

یەکەم: هەموو تاکێك مافی ئەوەی هەیە لە بارودۆخێکی ژینگەیی پاکدا بژی.
دووەم: دەوڵەت پاراستنی ژینگەو هەمەجۆری زیندەوەران لە ئەستۆ دەگرێت.

مادەی (34)

یەکەم: فێرکردن هۆکارێکی سەرەکیە بۆ بەرەوپێشچوونی کۆمەڵگەو مافێکە دەوڵەت دابینی دەکات، لە قۆناغی سەرەتاییدا بە زۆرەملێیەو دەوڵەتیش لەناوبردنی نەخوێندەواری لە ئەستۆ دەگرێت.

دووەم: خوێندنی بە خۆڕایی مافی هەموو عێراقیەکانە لە قۆناغە جیاجیاکاندا.

سێیەم: دەوڵەت هانی لێکۆڵینەوەی زانستی دەدات بۆ مەبەستی ئاشتیانە بەو شێوەیەی خزمەتی مرۆڤایەتی بکات و سەرپەرشتی داهێنان و دۆزینەوەی نوێو سەرجەم جۆرەکانی بلیمەتی دەکات.

چوارەم: فێرکردنی تایبەت و ئەهلی دەستەبەردەکرێت و بەپێی یاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی (35)

دەوڵەت سەرپەرشتی چالاکی و دامودەزگا ڕۆشنبیریەکان دەکات بە شێوەیەك کە لەگەڵ مێژووی شارستانی و ڕۆشنبیری عێراق بگونجێت، هەروەها سووردەبێت لەسەر پشتبەستن بە بیروبۆچۆنی روناکبیریانەی ڕەسەنی عێراقی.

مادەی (36)

ئەنجامدانی وەزرش مافی هەموو کەسێکە، هەروەها پێویستە دەوڵەت هانی چالاکیەکانی بکات و سەرپەرشتی بکات و پێداویستیەکانی بۆ دابین بکات.

بەشی دووەم

ئازادیەکان

مادەی (37)

یەکەم:

أ- ئازادیو ڕێزی مرۆڤ پارێزراوە.

ب- نابێت کەس دەستگیربکرێت یان لێکۆڵینەوەی لەگەڵ بکرێت تەنها بە پێی بڕیاری دادگا نەبێت.

ج- هەموو جۆرەکانی سزادانی دەروونیو جەستەییو مامەڵەی نامرۆڤانە قەدەغەیەو، هەر دانپێدانانێك بەزۆر یان هەڕەشە یان سزادان بێت هیچ بایەخێکی یاسایی نیە،

زیانلێکەوتوو مافی ئەوەی هەیە بە پێی یاسا داوای قەرەبوو بکات لەو زیانە مادی و مەعنەویانەی کە لێی کەوتووە.

دووەم: دەوڵەت پارێزگاری تاك دەگرێتە ئەستۆ لە زۆرلێکردنی سیاسیو ئاینیو نابێت کەس لەبەر ئەو هۆکارانە دەستگیربکرێت.

سێیەم: کارکردنی بەزۆرەملێ (سوغرە)و بەندایەتیو بازرگانی بە بەندەوە قەدەغەیە، هەروەها بازرگانی بە ئافرەت و منداڵ و سێکسەوە قەدەغەیە.

مادەی (38)

دەوڵەت ئەم خاڵانەی خوارەوە دەگرێتە ئەستۆ بەمەرجێك نەبێتە هۆی تێکچوونی یاساو ئادابی گشتی:

یەکەم: ئازادی دەربڕین بە هەموو شێوەکان.

دووەم: ئازادی ڕۆژنامەگەریو چاپکردن و ئاگاداریو ڕاگەیاندن و بڵاوکردنەوە.

سێیەم: ئازادی کۆبوونەوەو خۆپیشاندانی هێمنانە بە یاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی (39)

یەکەم: ئازادی پێکهێنانی کۆمەڵەو پارتە سیاسیەکان یان پەیوەندی پێوەکردنیان پارێزراوەو بە یاسا ڕێکدەخرێت.

دووەم: نابێت کەس ناچار بکرێت بۆ بوونە ئەندام لە هیچ پارتێك یان کۆمەڵەیەك یان لایەنێکی سیاسی یان ناچار بکرێت بۆ بەردەوام بوون لە ئەندامێتی تێیدا.

مادەی (40)

ئازادی پەیوەندیکردن و ناردنی نامەی پۆستەییو تەلەفۆنیو ئەلەکترۆنیو بروسکەو جۆرەکانی دیکە پارێزراوەو نابێت چاودێری بکرێت یان گوێی لێ بگیرێت یا ئاشکرا بکرێت تەنها لەبەر پێویستی یاسایی یان ئاسایش و بە پێی بڕیاری دادگا نەبێت.

مادەی (41)

عێراقیەکان ئازادن لە پابەندبوون بە باری کەسێتیان بە پێی ئاین و ئاینزاو بیروباوەڕو هەڵبژاردنی خۆیان، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی (42)

هەر تاکێك مافی ئازادی بیر و باوەڕی هەیە.

مادەی (43)

یەکەم: شوێنکەوتووانی هەر ئایین و ئاینزایەك ئازادن لە:

أ- ئەنجامدانی دروشمە ئاینیەکانیان لەوانەش دروشمەکانی حوسەینیە.

ب- بەڕێوەبردنی ئەوقاف و کاروباری دامو دەزگا ئاینیەکان، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

دووەم: دەوڵەت ئازادی ئەنجامدانی پەرستشەکان و شوێنەکانی بەندایەتی دەپارێزێت.

مادەی (44)

یەکەم: هەموو عێراقیەك مافی ئازادی هاتوچۆو گەشتکردن و نیشتەجێبوونی هەیە لە ناوەوەو دەرەوەی عێراق.

دووەم: دەرکردن و دوورخستنەوەی عێراقی وبێبەشکردنی لە گەڕانەوە بۆ وڵات قەدەغەیە.

مادەی (45)

یەکەم: دەوڵەت سوور دەبێت لەسەر پتەوکردنی ڕۆڵی دەزگاکانی کۆمەڵگەی مەدەنیو پشتیوانیکردن و گەشەپێدان و سەربەخۆ بوونیان بەو شێوەیەی لەگەڵ میکانیزمە ئاشتیخوازەکاندا گونجاو بێت بەمەستی بەدیهێنانی ئامانجە ڕەواکانیان، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

دووەم: دەوڵەت سوور دەبێت لەسەر گەشەدان بە هۆزە عێراقیەکان و گرنگی دەدات بە کاروباریان بەو شێوەیەی کە گونجاوبێت لەگەڵ ئاین و یاساو بەهێزکردنی بەها مرۆڤایەتیە جوانەکان بەجۆرێك کە ڕۆڵی هەبێت لە گەشەدان بە کۆمەڵگەی عێراقیو ڕێ بگرێت لەو نەریتە خێڵەکیانەی کە ناتەبان لەگەڵ مافی مرۆڤدا.

مادەی (46)

جێبەجێکردنی هەریەکێك لەو ماف و ئازادیانەی لەم دەستورەدا هاتووە نابێت سنووردار بکرێت یان دیاریبکرێت تەنها بە یاسا یان بە پشت بەستن بە یاسا نەبێت، بەمەرجێك ئەو سنوردار کردن و دیاریکردنە ناوەڕۆکی ماف و ئازادیەکان نەشێوێنێت.

بەندی سێیەم

دەسەڵاتی فیدرالی

مادەی (47)

دەسەڵاتی فیدراڵی لە دەسەڵاتی یاسادانان و ڕاپەڕاندن و دادوەری پێکدێت، ئەرکەکانی خۆی لەسەر بنەمای جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان پیادە دەکات.

بەشی یەکەم

دەسەڵاتی یاسادانان

مادەی (48)

دەسەڵاتی یاسادانانی فیدراڵی لە ئەنجومەنی نوێنەران و ئەنجومەنی فیدراڵی پێکدێت.

لقی یەکەم/ ئەنجومەنی نوێنەران

مادەی (49)

یەکەم: ئەنجومەنی نوێنەران لە ژمارەیەك ئەندام پێکدێت بە ڕێژەی یەك کورسی بۆ سەدهەزار کەس لە دانیشتوانی عێراق، نوێنەرایەتی گەلی عێراقی دەکەن بە گشتی. هەڵبژاردنیشیان بە ڕێگەی دەنگدانی ڕاستەوخۆو نهێنی دەبێت، ڕەچاوی نوێنەرایەتیکردنی سەرجەم پێکهاتەکانی گەلی عێراقیش دەکرێت.

دووەم: مەرجە ئەو کەسەی خۆی دەپاڵێوێت بۆ ئەندامێتی ئەنجومەنی نوێنەران، عێراقی بێت و بە تەواوی شایانی ئەو پۆستە بێت.

سێیەم: مەرجەکانی کاندیدەکان و دەنگدەران و هەرچی پەیوەندی بە هەڵبژاردنەوە هەیە بە یاسا دیاریدەکرێت.

چوارەم: یاسای هەڵبژاردن ڕێژەیەك بۆ بەشداربوونی ئافرەتان دادەنێت بەجۆرێك کە لە چارەکی ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران کەمتر نەبێت.

پێنجەم : ئەنجومەنی نوێنەران یاسایەك دادەنێت بۆ چارەسەرکردنی بارەکانی گۆڕینی ئەندامان لە کاتی دەست لەکارکێشانەوە یان لەکار خستن یان مردندا.

شەشەم: نابێت لەیەك کاتدا کەسێك ئەندام بێت لە ئەنجومەنی نوێنەران و هەر کارێك یان پۆستێکی فەرمی دیکەی هەبێت.

مادەی (50)

ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەران سوێندی دەستووری دەخوات لەبەردەم ئەنجومەندا پێش دەست بەکاربوون بەم شێوەیەی خوارەوە:

" سوێند بێت بە خوای گەورە و مەزن، ئەرك و بەرپرسیاریەتی یاساییم بە لێبڕاوانەو دڵسۆزانە جێبەجێبکەم و پارێزگاری لە سەربەخۆییو سەروەری عێراق بکەم و بەرژەوەندی گەلەکەی لەبەرچاوبگرم و شەونخونی بکەم بۆ سەلامەتی زەویو ئاسمان و ئاوو سامان و ڕژێمە دیموکراتیو فیدرالیەکەیو کار بکەم بۆ پارێزگاری لە ئازادیە گشتیو تایبەتیەکان و

سەربەخۆیی دادگاو پابەند بوون بە جێبەجێکردنی یاساکان بە ئەمانەت و بێلایەنیەوە، خواش شایەتی ئەوەیە کە دەیڵێم."

مادەی (51)

ئەنجومەنی نوێنەران پەیڕەوێکی ناوخۆ دادەنێت بۆ ڕێکخستنی کارەکانی.

مادەی (52)

یەکەم: ئەنجومەنی نوێنەران لە ماوەی سی (30) ڕۆژدا هەبوونی مەرجەکانی ئەندامێتی یەکلایی دەکاتەوە لەبەرواری تۆمارکردنی ناڕەزاییەوە بە زۆرینەی دوو لەسەر سێی دەنگی ئەندامانی.
دووەم: دەکرێت پلار (طعن)لە بڕیاری ئەنجومەن بدرێت لەبەردەم دادگای بالاّی فیدرالیدا لەماوەی سی (30) ڕۆژ لە بەرواری دەرچوونی بڕیارەکەوە.

مادەی (53)

یەکەم: دانیشتنەکانی ئەنجومەنی نوێنەران بە ئاشکرا ئەنجام دەدرێت مەگەر لەبەر پێویستی وا بەباش زانرا بە نهێنی بێت.
دووەم: کۆنووسی دانیشتنەکان بەو هۆکارانە بلاّودەکرێتەوە کە ئەنجومەن پێی باشە.

مادەی (54)

سەرۆك کۆمار بانگهێشتی ئەنجومەنی نوێنەران دەکات بۆ ئەنجامدانی دانیشتن بە فەرمایشێکی کۆماری (مرسوم جمهوری) لە ماوەی پازدە ڕۆژ لە بەرواری پەسەندکردنی دەرەنجامی هەڵبژاردنە گشتیەکاندا. دانیشتنەکە بە سەرۆکایەتی بەتەمەنترین ئەندام ئەنجامدەدرێت بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی ئەنجومەن و هەردوو جێگرەکەی، وە نابێت زیاتر لە ماوەی دیاریکراو درێژبکرێتەوە.

مادەی (55)

ئەنجومەنی نوێنەران لە یەکەم دانیشتنی خۆیدا سەرۆك و دواتر جێگری یەکەم و دووەم هەڵدەبژێرێت بە زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی ئەنجومەن لە ڕێگای هەڵبژاردنی نهێنیەوە.

مادەی (56)

یەکەم: ماوەی خولی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەران چوارساڵی ڕۆژژمێریی دەبێت، ماوەکە لە یەکەم دانیشتنەوە دەست پێدەکات و بە کۆتایی هاتنی ساڵی چوارەم کۆتای دێت.
دووەم: هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی نوێ چل و پێنج ڕۆژ پێش بەرواری کۆتایی هاتن بە خولی هەڵبژاردنی ئەنجومەن دەست پێدەکات.

مادەی (57)

ئەنجومەنی نوێنەران خولی بەستنی ساڵانەی هەیە بە دوو وەرزی یاسادانان، کە ماوەیان هەشت مانگەو پەیڕەوی ناوخۆ چۆنیەتی بەستنیان ڕووندەکاتەوە، ئەو وەرزەش کە بودجەی گشتی تێدا دەخرێتەڕو تەواو نابێت تاوەکو ڕەزامەندی لەسەر نیشان نەدرێت.

مادەی (58)

یەکەم: سەرۆك كۆمار یان سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یان سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەران یان پەنجا ئەندام لە ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران دەتوانن بانگهێشتی ئەنجامدانی دانیشتنی نائاسایی بکەن و تەنها تایبەت دەبێت بەو بابەتانەی کە دانیشتنەکەی بۆ ئەنجامدراوە.

دووەم: وەرزی یاسادانانی خولێکی بەستنی ئەنجومەنی نوێنەران درێژدەکرێتەوە بە مەرجێك لە سی (30) ڕۆژ زیاتر نەبێت، بۆ تەواوکردنی ئەرکە پێویستەکان، لەسەر داوای سەرۆك كۆمار یان سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یان سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەران یان پەنجا ئەندام لە ئەندامانی ئەنجومەن.

مادەی (59)

یەکەم: ڕێژەی یاسایی دانیشتنەکانی ئەنجومەنی نوێنەران بە ئامادەبوونی زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامەکانی دەبێت.

دووەم: بڕیارەکان لە ئەنجومەنی نوێنەران بە زۆرینەی سادە دەبێت پاش دڵنیابوون لە ڕێژەی یاسایی بەمەرجێك دەقێك نەبێت پێچەوانەی ئەمە بێت.

مادەی (60)

یەکەم: پڕۆژەی بڕیارەکان لەلایەن سەرۆك كۆمارو ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش دەکرێت.

دووەم: یاسا پێشنیارکراوەکان لەلایەن دە ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەران یان یەکێك لە لیژنە تایبەتمەندەکانیەوە پێشکەش دەکرێن.

مادەی (61)

ئەنجومەنی نوێنەران ئەم کارانەی خوارەوەی لە ئەستۆدایە:

یەکەم: دانانی یاسا فیدرالیەکان.

دووەم: چاودێریکردنی دەسەڵاتی ڕاپەڕاندن.

سێیەم: هەڵبژاردنی سەرۆك كۆمار.

چوارەم: ڕێکخستنی پرۆسەی پەسەندکردنی پەیماننامەو ڕێککەوتنە نێودەوڵەتیەکان بە دانانی یاسایەك کە لەلایەن زۆرینەی 2/3 ی دەنگی ئەندامانەوە پەسەند دەکرێت.

پێنجەم: نیشاندانی ڕەزامەندی لەسەر دامەزراندنی هەریەك لە:

أ- سەرۆك و ئەندامانی دادگای تێهەڵچوونەوەی فیدراڵیو سەرۆکی داواکاری گشتیو سەرۆکی دەستەی سەرپەرشتیاری دادوەری بە زۆرینەی ڕەها، لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی دادوەری باڵا.

ب- باڵوێزو خاوەن پلە تایبەتەکان لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیران.

ج- سەرۆکی ئەرکانی سوپاو جێگرەکانیو ئەوانەی لە پلەی سەرکردەی تیپ(فیرقە) و بەرەو ژوورترن، هەروەها سەرۆکی دەزگای هەواڵگری لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیران.

شەشەم:

أ- لێپرسینەوەی سەرۆك کۆمار بە پشت بەستن بە داوایەك کە تێیدا هۆکاری لێپرسینەوەکە ڕوونکرابێتەوە بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران.

ب- بەخشینی سەرۆك کۆمار بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران لە ئەنجامدانی ئەرکەکەی، دوای سەرکۆنەکردنی لەلایەن دادگای باڵای فیدرالیەوە لە یەکێك لەم بارانەی خوارەوەدا:

1- سوێند خواردنی دەستوری بە درۆ.
2- پێشێلکردنی دەستور.
3- ناپاکی (الخیانە)ی گەورە.

حەوتەم:

أ- ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەران دەتوانێت پرسیار ئاراستەی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیرەکان بکات لەهەر بابەتێکدا لە بواری پسپۆڕی ئەوانداببێت و ئەوانیش هەموویان مافی ئەوەیان هەیە وەڵامی پرسیارەکانی ئەندامان بدەنەوە، تەنها ئەو کەسەش پرسیاری کردووە مافی ڕوونکردنەوەی هەیە.

ب- لانی کەم بیست وپێنج ئەندام لە ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران بۆیان هەیە بابەتێکی گشتی بخەنەڕوو بۆتاوتوێکردن بەمەبەستی ڕوونکردنەوەی سیاسەت و کاری ئەنجومەنی وەزیران یان یەکێك لە وەزارەتەکان، بابەتەکەش پێشکەش بە سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەران دەکرێت. سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یان وەزیرەکان وادەیەك دادەنێن تا ئامادەبن لەبەردەم ئەنجومەنی نوێنەران بۆ تاوتوێکردنی بابەتەکە.

ج- ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەران بە ڕەزامەندی بیست و پێنج ئەندام مافی ئەوەی هەیە بانگێهشتنامەیەك ئاراستەی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیرەکان بکات بۆ لێپرسینەوەیان لەو کاروبارانەی پەیوەندی بە پسپۆڕی ئەوانەوە هەیە، تاوتوێکردنەکەش ئەنجام نادرێت تاوەکو حەوت ڕۆژ تێپەڕ نەبێت بەسەر پێشکەش کردنی بانگهێشتنامەکەدا.

هەشتەم:

أ- ئەنجومەنی نوێنەران مافی ئەوەی هەیە متمانە بکێشێتەوە لە یەکێك لە وەزیرەکان بە زۆرینەی ڕەها، وەزیرەکەش بە لەکارلادراو دەژمێردرێت لە بەرواری بڕیاری کێشانەوەی متمانەوە. نابێت ئەم بابەتە بخرێتە ڕوو تەنها لەسەر ڕەزامەندی خۆی نەبێت یان بە داوایەك کە واژووی پەنجا ئەندامی پێوەبێت، لەئەنجامی تاوتوێکردنی بانگهێشتەکە کە ئاڕاستەی کراوە، ئەنجومەنیش بڕیاری خۆی نادات لەسەر داواکە تاوەکو بەلایەنی کەم حەوت ڕۆژ تێپەڕ نەبێت بەسەر بەرواری پێشکەش کردنی داواکاریەکەدا.

ب-

1- سەرۆك کۆمار مافی ئەوەی هەیە داوایەك پێشکەش بە ئەنجومەنی نوێنەران بکات بۆ متمانە کێشانەوە لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

2- ئەنجومەنی وەزیران لەسەر داوای 1/5 ی ئەندامانی دەتوانێت داوای متمانە کێشانەوە بکات لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، نابێت ئەم داوایەش پێشکەش بکرێت لە دوای ئاراستەکردنی بانگهێشتنامەیەك نەبێت بۆ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و لەدوای تێپەڕبوونی بەلانی کەم حەوت ڕۆژ بەسەر پێشکەش کردنی داواکاریەکەدا.

3- ئەنجومەنی نوێنەران بڕیاری متمانە کێشانەوە لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دەدات بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی.

ج- حکومەت بە دەست لەکارکێشراو دادەنرێت لە کاتی متمانە کێشانەوە لە ئەنجومەنی وەزیراندا.

د- لە کاتی متمانە کێشانەوە لە ئەنجومەنی وەزیران هەموو پێکەوە، سەرۆك وەزیران و وەزیرەکان لە پۆستەکانیان بەردەوام دەبن بۆ بەڕێکردنی کاروباری ڕۆژانە بۆ ماوەیەك کە لە سی (30) ڕۆژ تێپەڕ نەکات، تاوەکو پێکهێنانی ئەنجومەنی وەزیرانی نوێ، بە پێی بڕگەکانی مادەی (76) ئەم دەستورە.

هـ- ئەنجومەنی نوێنەران مافی بانگهێشتکردن و بەخشینی بەرپرسانی دەستە سەربەخۆکانی هەیە لە ئەرکەکانیان بەگرتنەبەری هەمان ئەو ڕێوشوێنانەی بۆ وەزیرەکان دەگیرێتەبەر بەزۆرینەی ڕەها.

نۆیەم:

أ- ڕەزامەندی لەسەر ڕاگەیاندنی شەڕو باری نائاسایی بە زۆرینەی دەنگی 2/3ی ئەندامانی، لەسەر داوای هاوبەشی سەرۆك کۆمار و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

ب- ڕاگەیاندنی باری نائاسایی بۆ ماوەی سی (30) ڕۆژ ە. دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی، بواری درێژکردنەوەی هەیە لە هەموو جارێکدا.

ج- سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران دەسەڵاتی پێویستی دەدرێتیٚ بە شێوەیەك بتوانێت كاروباری وڵات بەڕێوەبەرێت لە كاتی ڕاگەیاندنی شەڕو باری نائاساییدا، ئەم دەسەڵاتانەش بە یاسا ڕێكدەخرێت بە مەرجێك ناتەبا نەبێت لەگەڵ دەستووردا.

د- سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران ڕێوشوێنی وەرگیراوو دەرەنجامەكان لە ماوەی ڕاگەیاندنی شەڕو باری نائاساییدا دەخاتە بەردەمی ئەنجومەنی نوێنەران لە ماوەی پازدە ڕۆژ لە دوای كۆتایی هاتنیان.

مادەی (62)

یەكەم: ئەنجومەنی وەزیران پرۆژەی یاسای بودجەی گشتیو حساباتی كۆتایی پێشكەش بە ئەنجومەنی نوێنەران دەكات تا بڕیاریان لەسەر بدرێت.

دووەم: ئەنجومەنی نوێنەران مافی ئەوەی هەیە بەندو بەشەكانی بودجەی گشتی بگۆڕێت و بڕی گشتی كەم بكاتەوەو لە كاتی پێویستدا پێشنیار بكات ئەنجومەنی وەزیران بڕی گشتی خەرجكراو زیاد بكات.

مادەی (63)

یەكەم: ماف و ئیمتیازەكانی سەرۆكی ئەنجومەنی نوێنەران و هەردوو جێگرەكەیو ئەندامانی ئەنجومەن بە یاسا دیاریدەكرێت.

دووەم:

أ- ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەران پارێزراوی(حصانە) هەیە دەربارەی ئەو بۆچوونانەی دەریدەبڕێت لە كاتی كۆبوونەوەكانداو ڕووبەڕووی دادگایی نابێتەوە لەوبارەیەوە.

ب- نابێت ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەران دەستگیر بكرێت لە ماوەی وەرزی یاسادانانددا مەگەر تاوانبار كرابێت بە تۆمەتێك یان لە تاوانێكەوە گلابێت، دوای ڕەزامەندی ئەندامان بە هەڵگرتنی پارێزراویەتەكەی (حصانە) بە زۆرینەی ڕەها.

ج- نابێت ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەران دەستگیر بكرێت دوای ماوەی وەرزی یاسادانان مەگەر تۆمەتباركرابێت بە ئەنجامدانی تاوانێك یاخود لە تاوانێكەوە گلابێت ، بە ڕەزامەندی سەرۆكی ئەنجومەنی نوێنەران بۆ لابردنی پارێزراوی (حصانە) كەی.

مادەی (64)

یەكەم: ئەنجومەنی نوێنەران بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامەكانی هەڵدەوەشێتەوە لەسەر داوای سێیەكی(1/3) ئەندامانی یان لەسەرداوای ئەنجومەنی وەزیران و بە ڕەزامەندی سەرۆك كۆمار. نابێت ئەنجومەن هەڵبوەشێتەوە لە كاتی لێپرسینەوەی سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیراندا.

دووەم: سەرۆك كۆمار لەكاتی هەڵوەشاندنەوەی ئەنجومەنی نوێنەراندا، داوای ئەنجامدانی هەڵبژاردنی گشتی دەكات لە وڵاتدا لە ماوەیەكدا كە لە شەست ڕۆژ تێپەڕ نەكات، هەروەها

ئەنجومەنی وەزیران بەدەست لەکار کێشراو دادەنرێت، بەڵام لەکارەکانی بەردەوام دەبێت بۆ بەڕێکردنی کاروباری ڕۆژانە.

لقی دووەم/ ئەنجومەنی فیدرالی

ماددەی (65)

ئەنجومەنێکی یاسادانان پێکدەهێنرێت کە بە (ئەنجومەنی فیدرالی) ناودەبرێت، نوێنەرانی هەرێم و ئەو پارێزگایانە لە خۆدەگرێت کە ناکەونە سنووری هیچ هەرێمێکەوە ، پێکهاتەو مەرجەکانی ئەندامێتیو بواری تایبەتمەندێتی ئەم ئەنجومەنەو هەرچی پەیوەندیدارە بەم بوارەوە بە یاسا ڕێکدەخرێت بە زۆرینەی دوو لە سێی 2/3 دەنگی ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران.

بەشی دووەم

﴿ دەسەڵاتی ڕاپەڕاندن﴾

مادەی (66)

دەسەڵاتی ڕاپەڕاندنی فیدرالی لە سەرۆك کۆمار و ئەنجومەنی وەزیران پێکدێت، و بە پێی دەستور و یاسا دەسەڵاتەکانی پیادە دەکات.

لقی یەکەم: سەرۆك کۆمار

مادەی (67)

سەرۆك کۆمار سەرۆکی وڵات و نیشانەی یەکپارچەیی نیشتمان و سەروەری وڵاتە، هەوڵدەدات بۆ پابەند بوون بە دەستورو پارێزگاری لە سەربەخۆییو سەروەرییو یەکێتیو پاراستنی خاکی عێراق بە پێی بڕگەکانی دەستور.

مادەی (68)

پێویستە پاڵێوراو بۆ سەرۆك کۆمار ئەم مەرجانەی تێدابێت:

یەکەم: لە عێراق لە دایك بووبێت و دایك و باوکی عێراقی بن.

دووەم: لێهاتوویی تەواوی هەبێت و تەمەنی چل ساڵی تەواو کردبێت.

سێیەم: ناوبانگێکی باش و شارەزایی سیاسی هەبێت و بە پاکێتی و سەرڕاستیو دادوەریو دڵسۆزی بۆ نیشتمان ناسراو بێت.

چوارەم: حوکم نەدرابێت بە تاوانێك كە لەکەداری بکات.

مادەی (69)

یەکەم: خۆپالاّوتن بۆ پۆستی سەرۆك کۆمار بە پێی یاسا ڕێکدەخرێت.

دووەم: هەڵبژاردنی جێگرێك یان زیاتر بۆ سەرۆك کۆمار بەپێی یاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی (70)

یەکەم: ئەنجومەنی نوێنەران لە نێو پاڵێوراواندا سەرۆك کۆمار هەڵدەبژێرێت بە زۆرینەی دوو لە سێی $2/3$ دەنگیئەندامەکانی.

دووەم: ئەگەر هیچکام لە پاڵێوراوان دەنگی زۆرینەی پێویستی بەدەست نەهێنا، ئەوا کێبەڕکێ لە نێوان ئەو دوو پاڵێوراوەدا ئەنجام دەدرێت کە زۆرترین دەنگیان بەدەستهێناوە، ئەو کەسەش زۆرترین دەنگ بەدەستبهێنێ لە دەنگدانی دووەمدا بە دەبێت بە سەرۆك کۆمار.

مادەی (71)

سەرۆك کۆمار لەبەردەم ئەنجومەنی نوێنەراندا سوێندی دەستووری دەخوات بەو شێوەیەی لە مادەی (50) ی دەستووردا هاتووە.

مادەی (72)

یەکەم : ماوەی سەرۆکایەتی سەرۆك کۆمار چوار ساڵەو، دەکرێت تەنها بۆ یەك جاری تر هەڵببژێردرێتەوە.

دووەم :

أ. ماوەی کاری سەرۆك کۆمار بە کۆتاییهاتنی خوولی ئەنجومەنی نوێنەران کۆتایی دێت.

ب. سەرۆك کۆمار بەردەوام دەبێت لە جێبەجێکردنی ئەرکەکانی تاوەکو دوای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی نوێو ئەنجامدانی دانیشتن، بەو مەرجەی سەرۆك کۆماری نوێ هەڵببژێردرێت لەماوەی سی (30) ڕۆژدا لە بەرواری ئەنجامدانی یەکەم دانیشتنی ئەنجومەنەوە.

ج. ئەگەر پۆستی سەرۆك کۆمار لەبەر هەر هۆیەك بەتاڵ بوو، سەرۆکێکی تر هەڵدەبژێردرێت بۆ تەواوکردنی ئەو ماوەیەی کە ماوە بۆ سەرۆکایەتی کۆمار.

مادەی (73)

سەرۆك کۆمار ئەم دەسەڵاتانەی خوارەوەی هەیە:

یەکـەم: دەرکردنـی لێبـووردنی تایبـەت لەسـەر ڕاسـپاردەی سـەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیـران بەمەرجێك ئەوانە نەگرێتەوە کە بەهۆی مافی تایبەت و تاوانی نێودەوڵەتیو تیرۆرو گەندەڵی داراییو ئیداریەوە حوکمدراون.

دووەم: پەسـەندکردنی پەیماننامـەو ڕێککەوتنـە نێودەوڵەتیـەکان پـاش وەرگرتنـی ڕەزامەنـدی ئەنجومەنی نوێنەران.

سێیەم: پەسەندکردن و دەرکردنی ئەو یاسایانەی ئەنجومەنی نوێنەران دایدەنێن، یاساکانیش بە بەپەسەندکراو دەژمێردرێن پاش تێپەڕبوونی 15 ڕۆژ بەسەر ناردنیان بۆ سەرۆك کۆمار.

چوارەم: بانگهێشـتکردنی ئەنجومـەنی نوێنـەران بـۆ کۆبوونـەوە دوای پەسـەندکردنی ئـەنجامی هەڵبژاردنەکان بەماوەیەکی دیاریکراو بەمەرجێك لە 15 ڕۆژ تێپەڕ نەکات.

پێنجـەم: بەخشـینی نیشـانەو مـەدالیا لەسـەر ڕاسـپاردەی سـەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیـران و بەگوێرەی یاسا.

شەشەم : پەسەندکردنی باڵوێزەکان.

حەوتەم: دەرکردنی بەیاننامەی کۆماری.

هەشتەم : پەسەندکردنی حوکمی لەسیدارەدان کەلەلایەن دادگا تایبەتمەندەکانەوە دەردەچێت.

نۆیەم : هەڵدەستێت بە ئەرکی سـەرکردایەتی بـاڵای هێـزە چەکدارەکان بەمەبەستی پرۆتۆکۆڵیو ئاهەنگ گێڕان.

دەیەم: هەر دەسەڵاتێکی تر کەلەم دەستوورەدا دیاریکرابێت.

مادەی (74)

موچەو دەرماڵەی سەرۆك کۆمار بە پێی یاسا دیاریدەکرێت.

ماددەی (75)

یەکـەم: سـەرۆك کۆمـار بـۆی هەیـە دەسـت لەکارکێشـانەوەی خـۆی بـە نووسـراو پێشـکەش بـە ئەنجومەنی نوێنەران بکات، دەست لەکارکێشانەوەکەش لەپاش حەوت ڕۆژ لـە پێشکەشکردنی بە ئەنجومەنی نوێنەران کاری پێدەکرێت.

دووەم: یەکێك لە جێگرەکان جێی سەرۆك کۆمار دەگرێتەوە لەکاتی ئامادەنەبوونیدا.

سێیەم: لەکاتی نەبوونی سەرۆك کۆمار لەبەر هەرهۆیـەك، جێگـر جێگـای دەگرێتـەوە، ئەنجومـەنی نوێنـەرانیش دەبێـت سـەرۆکێکی نـوێ هەڵبـژێرێت لەماوەیـەکی دیـاریکراو پـاش چـۆڵبوونی پۆستی سەرۆك کۆمار بەمەرجێك لە سی ڕۆژ تێپەڕ نەکات.

چوارەم: لـەکاتی نـەبوونی سـەرۆك کۆمـاردا، سـەرۆکی ئەنجومـەنی نوێنـەران جێگـای دەگرێتـەوە ئەگـەر سـەرۆك کۆمـار جێگـری نـەبوو. دەبێـت سـەرۆکێکی نـوێ هەڵبـژێردرێت لەماوەیـەکی دیاریکراودا بەمەرجێك لە سی ڕۆژ تێپەڕ نەکات لەبەرواری بەتاڵبوونی ئەو پۆستەو بـەگوێرەی بڕگەکانی ئەم دەستوورە.

لقی دووەم: ئەنجومەنی وەزیران

مادەی(76)

یەکەم: سەرۆك کۆمار کاندیدی ئەو فراکسیۆنە پەرلەمانیەی زۆرترین ئەندامی هەیە ڕادەسپێرێت بۆ پێکهێنانی ئەنجومەنی وەزیران لەماوەی پازدە ڕۆژ لە بەرواری هەڵبژاردنی بە سەرۆك کۆمار.

دووەم: سەرۆك وەزیرانی ڕاسپێردراو ناوی وەزیرەکان دیاریدەکات لەماوەیەکی دیاریکراودا بەمەرجێك لە سی ڕۆژ تێپەڕ نەکات لەبەرواری ڕاسپاردنیەوە.

سێیەم: ئەگەر سەرۆك وەزیرانی ڕاسپێردراو نەیتوانی لەو ماوە دیاریکراوەی لە بەندی دووەمی ئەم مادەیەدا ئاماژەی پێکراوە حکومەت پێك بهێنێت، ئەوا سەرۆك کۆمار کەسێکی تر ڕادەسپێرێت بۆ پێکهێنانی ئەنجومەنی وەزیران لەماوەی پازدە ڕۆژدا.

چوارەم: سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی ڕاسپێردراو ناوی وەزیرەکان و بەرنامەی حکومەت دەخاتە بەردەم ئەنجومەنی نوێنەران. پاش ئەوەی ئەنجومەنی نوێنەران بە زۆرینەی ڕەها ڕەزامەندی دەربڕی لەسەر یەکە بە یەکەی وەزیرەکان و بەرنامەی حکومەت، ئەوە مانای ئەوەیە متمانە دراوەتە ئەنجومەنی وەزیران.

پێنجەم: ئەگەر متمانە نەدرا بە حکومەت، ئەوا لەماوەی پازدە ڕۆژدا سەرۆك کۆمار کەسێکی تر ڕادەسپێرێت بۆ پێکهێنانی حکومەت.

مادەی(77)

یەکەم: سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دەبێت هەمان مەرجە پێویستەکانی سەرۆك کۆماری تێدابێت و هەڵگری بڕوانامەی زانکۆ یان هاوتاکەی بێت و تەمەنی سیو پێنج ساڵی تەواو کردبێت.

دووەم: دەبێت وەزیر هەمان مەرجە پێویستەکانی ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەرانی تێدابێت و هەڵگری بڕوانامەی زانکۆ یان هاوتاکەی بێت.

مادەی(78)

سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران لێپرسراوی ڕاستەوخۆی پیادەکردنی سیاسەتی گشتی وڵات و سەرکردەی گشتی هێزەچەکدارەکانەو ئەنجومەنی وەزیران بەڕێوە دەبات و سەرۆکایەتی کۆبوونەوەکانی دەکات. مافی لەکارخستنی وەزیرەکانی هەیە بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی نوێنەران.

مادەی(79)

سەرۆك وئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران لەبەردەم ئەنجومەنی نوێنەراندا سوێندی دەستووری دەخۆن بەو شێوازەی لە مادەی(50)ی دەستووردا هاتووە.

مادەی(80)

ئەنجومەنی وەزیران ئەم دەسەڵاتانەی خوارەوەی هەیە:

یەكەم: پلاندانان و جێبەجێكردنی سیاسەتی گشتی دەوڵەت و پلانە گشتیەكان و سەرپەرشتیكردنی كاری وەزارەتەكان و ئەو لایەنانەی بەهیچ وەزارەتێكەوە پەیوەست نین.

دووەم: پێشنیاركردنی پرۆژەی یاسا.

سێیەم: دەركردنی پێڕەوو ڕێنمایی‌و بڕیارەكان بەمەبەستی جێبەجێكردنی یاساكان.

چوارم: ئامادەكردنی پرۆژەی بوودجەی گشتی و لێكدانەوەی كۆتایی‌و پلانەكانی گەشەپێدان.

پێنجەم:ڕاسپاردنی ئەنجومەنی نوێنەران بۆ ڕەزامەندی دەربڕین لەسەر دامەزراندنی بریكاری وەزیرەكان و باڵوێزەكان و خاوەن پلە تایبەتیەكان و سەرۆكی ئەركانی سوپاو یاریدەدەرەكانی‌و ئەوانەی لەئاستی سەركردەی(فیرقە)و بەرەو ژوورن و سەرۆكی دەزگای هەواڵگری نیشتمانی‌و سەرۆكی دەزگا ئەمنیەكان.

شەشەم: دانوستاندن لەسەر بەڵێننامەو ڕێكەوتننامە نێودەوڵەتیەكان و ئیمزاكردنیان یان هەركەسێك ئەنجومەن ڕایبسپێرێت.

مادەی (81)

یەكەم: سەرۆك كۆمار جێگای سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران دەگرێتەوە لەكاتی چۆڵبوونی ئەو پۆستە لەبەر هەر هۆیەك.

دووەم: دەبێت سەرۆك كۆمار سەرۆك وەزیرانێكی تر ڕابسپێرێت لەماوەیەكی دیاریكراودا بەمەرجێك لەپازدە ڕۆژ تێپەرنەبێت بەگوێرەی بڕگەكانی مادەی (76)ی ئەم دەستوورە.

مادەی(82)

مووچەو دەرماڵەی سەرۆك وەزیران و وەزیرەكان و ئەوانەی لەئاستیاندان بە یاسا ڕێكدەخرێت.

مادەی(83)

سەرۆك وەزیران و وەزیرەكان پێكەوەو بەشێوەی تاكەكەسی لێپرسراون لەبەردەم ئەنجومەنی نوێنەراندا.

مادەی (84)

یەکەم: دیاریکردنی ئەرك و دەسەلآت و کاری دەزگاکانی ئاسایش و هەواڵگری نیشتمانی بەیاسا ڕێکدەخرێت و دەبێت بەگوێرەی بنەماکانی مافی مرۆڤ کاربکەن و لەژێر چاودێری ئەنجومەنی نوێنەراندا دەبن.

دووەم: دەزگای هەواڵگری نیشتمانی پەیوەست دەبێت بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە.

مادەی(85)

ئەنجومەنی وەزیران پێڕەوی ناوخۆ بۆ خۆی دادەڕێژێت بەمەبەستی ڕێکخستنی بەڕێوەچوونی کارەکانی.

مادەی(86)

پێکهاتە و پۆست و تایبەتمەندێتی وەزارەتەکان و دەسەلآتەکانی وەزیر بەیاسا ڕیکدەخرێت.

بەشی سێیەم

﴿دەسەلآتی دادوەری﴾

مادەی (87)

دەسەلآتی دادوەری سەربەخۆیەو دادگاکان بەڕێوەی دەبەن بەجیاوازی جۆرو پلەکانیانەوەو بڕیارەکانیان بەگوێرەی یاسا دەردەکەن.

مادەی(88)

دادوەرەکان سەربەخۆن و جگە لەیاسا لەژێر ڕکێفی هیچ دەسەلآتیکی تردا نین. نابێت هیچ دەسەلآتێك دەست بخاتە دادگاو کاروباری دادپەروەریەوە.

مادەی(89)

دەسەلآتی دادوەری فیدرالی پێکدێت لە ئەنجومەنی دادوەریی بالآو دادگای فیدرالیی بالآو دادگای تێهەڵچوونەوەی فیدرالیو دەزگای داواکاری گشتیو دەستەی سەرپەرشتیاری دادوەریو دادگا فیدرالیەکانی تر کە بەپێی یاسا ڕێکدەخرێن.

لقی یەکەم: ئەنجومەنی دادوەریی بالآ

مادەی (90)

ئەنجومەنی دادوەریی باڵا بەڕێوەبردنی کاروباری دەستە دادوەرییەکان دەگرێتە ئەستۆ، یاسا پێکهاتەو تایبەتمەندیو ڕێساکانی کارکردنی ڕووندەکاتەوە.

مادەی(91)

ئەنجومەنی دادوەریی باڵا ئەم دەسەڵاتانەی خوارەوەی هەیە:

یەکەم: بەڕێوەبردنی کاروباری دادوەریو سەرپەرشتیکردنی دادوەریی فیدراڵی.

دووەم: پاڵاوتنی سەرۆك و ئەندامانی دادگای تێهەڵچوونەوەی فیدراڵیو سەرۆکی داواکاری گشتی و سەرۆکی دەستەی سەرپەرشتیکاری دادوەری و پێشکەشکردنی ناوەکان بۆ ئەنجومەنی نوێنەران بە مەبەستی ڕازیبوون لەسەر دامەزراندیان.

سێیەم: پێشنیارکردنی پڕۆژەی بوودجەی ساڵانەی دەسەڵاتی دادوەریی فیدراڵیو پێشکەشکردنی بە ئەنجومەنی نوێنەران بۆ ڕەزامەندی دەربڕین لەسەری.

لقی دووەم: دادگای باڵای فیدراڵیی

مادەی (92)

یەکەم: دادگای فیدراڵیی باڵا دەستەیەکی دادوەری سەربەخۆیە لەڕووی دارایيو بەڕێوەبردنەوە.

دووەم: دادگای فیدراڵیی باڵا لە ژمارەیەك داوەرو پسپۆڕی بواری فیقهی ئیسلامی و یاساناس پێکدێت. دیاریکردنی ژمارەو شێوازی هەڵبژاردن وکاری داگاکە بە یاسا ڕێکدەخرێت بەزۆرینەی دووله سێی 2/3 ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران.

مادەی(93)

دادگای فیدراڵیی باڵا تایبەتە بەم بوارانەوە:

یەکەم: چاودێریکردنی ڕادەی دەستووری بوونی یاساو پێڕەوە کارپێکراوەکان.

دووەم: لێکدانەوەی دەقەکانی دەستوور.

سێیەم: یەکلاییکردنەوەی ئەو کێشانەی لە ئەنجامی جێبەجێکردنی بڕیارەکانی حکومەتی فیدراڵیەوە دروست دەبن و ئەو بڕیارو پێڕەوو ڕێنماییو ڕێوشوێنانەی لە دەسەڵاتی فیدڕاڵیەوە دەردەچن، یاساش ماف دەدات بە هەریەك لە ئەنجومەنی وەزیران و کەسانی خاوەن پلەو ئەوانی دی کە ڕاستەوخۆ لە دادگا ڕەخنە لەو بڕیارانە بگرن.

چوارەم: یەکلاکردنەوەی ئەو دووبەرەکیانەی لەنێوان حکومەتی فیدراڵیو حکومەتی هەرێمەکان و پارێزگاو شارەوانیو ئیدارە ناوخۆییەکان ڕوودەدات

پێنجەم: یەکلاکردنەوەی ئەو دووبەرەکیانەی لەنێوان حکومەتی هەریمەکان یان پارێزگاکان ڕوودەدات.

شەشـەم: یەکلاکردنـەوەی ئـەو تۆمەتانـەی دراونەتـە پـاڵ سـەرۆك کۆمـارو سـەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیران و وەزیرەکان، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

حەوتـەم: .پەسـەندکردنی ئـەنجامی کۆتـایی هەڵبژاردنـە گشـتیەکان بـۆ ئەنـدامێتی ئەنجومـەنی نوێنەران

هەشتەم:

أ- یەکلاییکردنەوەی ناکۆکی لە نێوان بواری کاری دادگای فیدراڵیو دەستەی دادوەری هـەرێم و پارێزگاکان کە ناکەونە سنوری پارێزگاکان.

ب- یەکلاییکردنەوەی ناکۆکی لە بواری کاری دەستەی دادوەری هەرێمـەکان و پارێزگاکـان کـە ناکەونە سنوری هەرێمەکانەوە.

مادەی(94)

بڕیارەکـانی دادگـای بـاڵای فیـدڕاڵی یەکلاکەرەوەیـەو دەبێـت سـەرجەم دەسـەڵاتەکان پێـوەی پابەندبن.

لقی سێیەم: حوکمە گشتیەکان

مادەی(95)

پێکهێنانی دادگای تایبەت و هەڵاوێری (استثنائیة) قەدەغەیە.

مادەی(96)

پێکهاتـەی دادگاکـان و جـۆرو پلـەو تایبەتمەندیـەکانیان وچـۆنێتی دامەزرانـدن و خزمـەتی دادوەرەکـان و ئەنـدامانی داواکـاری گشتیو بـەرزەفتکردن (الإنظبـاط) و خانەنشـینکردنیان بـە یاسا ڕیکدەخرێت.

مادەی (97)

نابێت دادوەر لەسەرکار لابرێت تەنیا لەو بارانەدا نەبێت کەیاسا دیاریان دەکات. هـەروەها یاسا چەند حوکمێکی تایبەت بە دادوەران دیاریدەکات و لێپرسینەوەی ئاکاریانـەیان لەگەڵدا ئـەنجا دەدات.

مادەی(98)

دادوەرو ئەندامی داواکاری گشتی بۆیان نیە:

یەکەم: هەسـتن بەئـەرکی دادوەریـو هـەردوو ئـەرکی یاسـادانان و ڕاپەڕانـدن یـان هـەر کـارێکی تـر لەیەك کاتدا.

دووەم: پەیوەندی بکەن بەهیچ حیزب و ڕێکخراوێکی سیاسیەوە، یان هەستن بە هەر چالاکیەکی سیاسی.

مادەی(99)

دادگای سەربازی بەیاسا ڕێکدەخرێت. بواری تایبەتمەندی دادگا سەربازیەکان دیاریدەکرێت کە تەنیا پەیوەندیان بە ئەو تاوانانەوە هەیە کە شێوازی سەربازیان هەیەو ئەندامانی هێزە چەکدارەکان و هێزەکانی ئاسایش ئەنجامیان دەدەن لەو سنوورەی یاسا دیاریدەکات.

مادەی (100)

دەقە یاساییەکان بۆیان نیە هیچ کارێك یان بڕیارێکی ئیداری بەدوور بگرن لە ڕەخنەلێگرتن.

مادەی (101)

دەگونجێت بە یاسا ئەنجومەنێکی دەوڵەت پێکبهێنرێت تایبەتمەندبێت بە پۆستەکانی دادوەریی ئیداریو فتوادان و داڕشتن و نوێنەرایەتیکردنی دەوڵەت و دەستە گشتیەکانی تر لەبەردەم لایەنەکانی دادوەریدا تەنیا ئەوانە نەبێت کە بە یاسا هەڵاوێر دەکرێن.

بەشی چوارەم

﴿دەستە سەربەخۆکان﴾

مادەی(102)

کۆمسیۆنی باڵای مافەکانی مرۆڤ و کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان و دەستەی دەستپاکی (هیئە النزاهە)، سەربەخۆن و لەژێر چاودێری ئەنجومەنی نوێنەراندان و کارەکانیان بەیاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی (103)

یەکەم: هەریەکە لە بانکی ناوەندی عێراق و دیوانی چاودێری داراییو دەستەی ڕاگەیاندن و پەیوەندیەکان (إتصالات) و دیوانەکانی ئەوقاف لەڕووی داراییو بەڕێوەبردنەوە سەربەخۆن و کاری هەریەکەیان بە یاسا ڕێکدەخرێت.

دووەم:بانکی ناوەندی عێراق بەرپرسە لەبەردەم ئەنجومەنی نوێنەراندا. دیوانی چاودێری داراییو دەستەی ڕاگەیاندن و پەیوەندیەکان پەیوەستن بە ئەنجومەنی نوێنەرانەوە.

سێیەم: دیوانەکانی ئەوقاف پەیوەستن بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە.

مادەی(104)

دەزگایـەك پێكـدەهێنرێت بـەناوی دەزگـای شـەهید كـە پەیوەسـتە بـە ئەنجومـەنی وەزیرانـەوە. كارەكانی ئەو دەزگایەو بوارەكانی تایبەتمەندی بە یاسا ڕێكدەخرێت.

مادەی(105)

دەستەیەكی گشتی پێكدەهێنرێت بەمەبەستی پاراستنی مافی هەرێمەكان و ئەو پارێزگایانەی ناكەونـە سـنووری هـیچ هەرێمێكـەوە بـۆ بەشـداریكردنیان بـە شـێوەیەكی داپەروەرانـە لـە بەڕێوەبردنی دامودەزگا جۆراوجۆرەكانی حكومەتی فیدرالیو نێردەكان و زەمالەكانی خوێندن و شـاندەكان و كـۆنگرە هـەرێمیو نێودەوڵەتیـەكان. ئـەم دەسـتەیەش پێكـدێت لـە نوێنـەرانی حكومەتی فیدرالیو هەرێمەكان و ئەو پارێزگایانەی سەر بەهیچ هـەرێمێك نین و ئەوەش بەیاسا ڕێكدەخرێت.

مادەی(106)

بەیاسا دەستەیەكی گشتی بۆ چاودێریكردن و تـەرخانكردنی داهاتی فیـدرالی دادەمـەزرێنرێت. دەسـتەكە لـە پسـپۆڕانی حكومـەتی فیـدرالیو هەرێمـەكان و نوێنـەرانیان پێكـدێت و ئـەم لێپرسراویتیانەی هەیە:

یەكـەم: دڵنیـابوون لـە دابەشـكردنی دادگەرانـەی بـاربوو و یارمـەتیو قـەرزە نێودەوڵەتیـەكان بـەگوێرەی پشـكی هەریەكـە لـە هەرێمـەكان و ئـەو پارێزگایانـەی ناكەونـە سـنووری هـیچ هەرێمێكەوە.

دووەم: دڵنیابوون لە بەكاربردن و دابەشكردنی داهاتی دارایی فیدرالی بەباشترین شێوە.

سێیەم: دڵنیابوون لە هەبوونی شەفافیەت و دادپەروەری لەتەرخانكردنی پارەوپول بۆ حكومەتە هەرێمیـەكان و ئـەو پارێزگایـان كـە ناكەونـە سـنوری هەرێمەكانـەوە بـەپێی ئـەو ڕێژانـەی بڕیـاری لەسەر دراوە.

مادەی(107)

ئەنجومەنێك پێكدەهێنرێت بەناوی ئەنجومـەنی گشـتیی خزمـەتی فیـدرالی كە ئـەركی ڕێكخسـتنی كاروبـاری فەرمانبـەرێتی گشـتی فیـدرالی دەگرێتـە ئەسـتۆ لەوانـەش دامەزرانـدن و بەرزكردنـەوە، پیكهاتەو بوارەكانی تایبەتمەندێتی ئەنجومەنەكەش بە گوێرەی یاسا ڕێكدەخرێت.

مادەی(108)

دەكرێت دەزگای سەربەخۆی دیكە پێكبهێرێن بە پێی پێویست و بەیاسا.

بەندی چوارەم
بوارەکانی دەسەڵاتی فیدرالی

مادەی(109)

دەسەڵاتی فیدرالی یەکێتیو یەکپارچەییو سەربەخۆییو سەروەریو یاسای دیموکراسیخوازانەی فیدرالی عێراق دەپارێزێت.

مادەی(110)

ئەم دەسەڵاتانەی خوارەوە تایبەتن بە حکومەتی فیدرالیەوە:

یەکەم: ڕەنگرێژکردنی سیاسەتی دەرەوەو نوێنەرایەتی دبلۆماسیو ئەنجامدانی دانوستان لەسەر پەیماننامـەو ڕێکەوتنـە نێودەوڵەتیـەکان و سیاسـەتی قـەرزکردن و واژۆکـردن لەسـەریان و یەکلاکردنەوەو ڕەنگرێژکردنی سیاسەتە ئابووریو بازرگانیە دەرەکیە سەروەریەکان.

دووەم: دانـان و جێبـەجێکردنی سیاسـەتی ئاسایشـی نیشـتمانی لەوانـەش پێکهێنـان و بـەڕێوەبردنی هێزێکـی چـەکدار بەمەبەسـتی دڵنیـابوون لـە پاراسـتن و مسـۆگەرکردنی ئاسایشـی سنوورەکانی عێراق و بەرگریکردن لێیان.

سێیەم: ڕەنگرێـژکردنی سیاسـەتی داراییـو گـومرگ و دەرکردنـی دراوو ڕێکخسـتنی سیاسـەتی بازرگـانی لەسـەر سـنووری هـەرێم و پارێزگاکـانی عێـراق و دانـانی بودجـەی گشـتی دەوڵـەت و ڕەنگرێژکردنی سیاسەتی دراوو دامەزراندن و بەڕێوەبردنی بانکێکی ناوەندی.

چوارەم: ڕێکخستنی کاروباری پێوەرو پێوان و کێشان.

پێنجـەم: ڕێکخسـتنی کاروبـاری ڕەگەزنامەوبـەهاوڵاتی بـوون (تجـنس)و نیشـتەجێبوون و مـافی پەنابەرێتی سیاسی.

شەشەم: ڕێکخستنی سیاسەتی لەرەلەرەکانی پەخشکردن و پۆستە.

حەوتەم: دانانی پرۆژەی بودجەی گشتیو وەبەرهێنان.

هەشتەم: پلاندانانی تایبەت بە سیاسەتی ئەو سەرچاوە ئاویانـەی لـە دەرەوەی عێراقـەوە دێن و مسـۆگەرکردنی گەیشـتنی بـڕە ئـاوی پێویسـت بـۆ نـاو عێـراق بـەگوێرەی یاسـاو نەریتـە نێودەوڵەتیەکان.

نۆهەم: ئامارو سەرژمێری گشتیی دانیشتوان.

مادەی (111)

نەوت و غازی موڵکی سەرجەم خەڵکی عێراقن لە هەموو هەرێم و پارێزگاکاندا.

مادەی(112)

یەکەم: حکومەتی فیدرالی لەگەڵ هەرێم و پارێزگا بەرهەمهێنەرەکان نەوت و غازی بەرهەمهێنراوی کێڵگەکانی ئێستا بەڕێوە دەبات بەمەرجێك داهاتەکانیان بەشێوەیەکی دادپەروەریو بەگوێرەی دابەشبوونی دانیشتوان لەسەرجەم پارچەکانی وڵاتدا دابەش بکرێت لەگەڵ دیاریکردنی پشك بۆ ماوەیەك بۆ ئەو هەرێمە زیانلێکەوتوانەی ڕژێمی پێشوو بێبەشی کردبوون و ئەوانەش کەپاشتر زیانیان لێکەوت بەجۆرێك گەشەسەندنێکی هاوتەریب بۆ ناوچە جیاوازەکانی وڵات مسۆگەر بکات و ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

دووەم: حکومەتی فیدرالیو حکومەتی هەرێمەکان و پارێزگا بەرهەمهێنەرەکان بەیەکەوە هەڵدەستن بە ڕەنگرێژکردنی سیاسەتی ستراتیجی پێویست بۆ بەرەوپێشبردنی سامانی نەوت و غاز بەجۆرێك کەببێتە مایەی دەستخستنی زۆرترین سوودو کەڵك بۆ گەلی عێراق ئەویش بە پشتبەستن بە نوێترین تەکنیکی بنەماکانی بازاڕو هاندانی وەبەرهێنان.

مادەی (113)

ئاسەوار و شوێنەوار و ژێرخانی کەلەپوری و دەستنووس و دراوەکان بە سامانی نیشتمانی ئەژمار دەکرێت کە لە تایبەتمەندی دەسەڵاتی فیدڕاڵیەو بە هاوکاری لەگەڵ هەرێم و پارێزگاکان بەڕێوەدەبرێت، ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی(114)

دەسەڵاتە هاوبەشەکانی نێوان حکومەتی فیدرالیو حکومەتی هەرێمەکان ئەمانەن:

یەکەم: بەڕێوەبردن و ڕێکخستنی گومرگ بەهەماهەنگی لەگەڵ حکومەتی هەرێمەکان و ئەو پارێزگایانەی ناکەونە سنووری هیچ هەرێمێکەوە.ئەمەش با یاسا ڕێکدەخرێت.

دووەم: ڕێکخستن و دابەشکردنی سەرچاوە سەرەکیەکانی وزەی کارەبا.

سێیەم: ڕەنگرێژی سیاسەتی ژینگە بەمەبەستی دڵنیابوون لە پاراستنی ژینگە لە پیسبوون و پارێزگاریکردن لە خاوێنی بەهاوکاری لەگەڵ هەرێمەکان و ئەو پارێزگایانەی ناکەونە سنووری هیچ هەرێمێکەوە.

چوارەم: ڕەنگرێژکردنی سیاسەتەکانی گەشەپێدان و پلاندانانی گشتی.

پێنجەم: ڕەنگرێژکردنی سیاسەتی تەندروستیی گشتی بەهاوکاری لەگەڵ هەرێمەکان و و ئەو پارێزگایانەی ناکەونە سنووری هیچ هەرێمێکەوە.

شەشەم: ڕەنگرێژکردنی سیاسەتی فێرکردن و پەروەردەی گشتی بەڕاوێژ لەگەڵ هەرێمەکان و و ئەو پارێزگایانەی ناکەونە سنووری هیچ هەرێمێکەوە.

حەوتەم: ڕەنگرێژکردنی سیاسەتی سامانە ئاویەکان و ڕێکخستنیان بە جۆرێك کە دادپەروەری بهێنێتەدیو ئەوەش بەیاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی(115)

هەرشتێك لە سنوری دەسەلاّتە تایبەتەكانی حكومەتی فیدرالیدا ئاماژەی پێنەكرابێت، ئەوە دەبێتە دەسەلاّتی هەرێمەكان و ئە ێزگایانەی ناكەونە سنووری هیچ هەرێمێكەوە. ئەگەر ناكۆكی دروستبوو لەسەر دەسەلاّتە هاوبەشەكانی نێوان حكومەتی فیدرالیو حكومەتی هەرێمەكان، ئەوا پێشینە بۆ یاسای هەرێمەكەیە.

بەندی پێنجەم
دەسەلاّتی هەرێمەكان

بەشی یەكەم
هەرێمەكان

مادەی(116)

ڕژێمی فیدرالی لە عێراقدا پێكدێت لە پایتەخت و هەرێمەكان و پارێزگا لامەركەزیەكان و ئیدارە ناوخۆییەكان.

مادەی(117)

یەكەم: ئەم دەستوورە لە بەرواری پیادەكردنیەوە دان بە هەرێمی كوردستان و ئەو دەسەلاّتەی ئێستایدا دەهێنێت وەك هەرێمێكی فیدرالی.
دووەم: ئەم دەستوورە دان بەو هەرێمە نوێیانەدا دەنێت كە بە گوێرەی بڕگەكانی دەستوور دادەمەزرێنرێن.

مادەی(118)

دەبێت ئەنجومەنی نوێنەران لەماوەیەكی دیاریكراودا بەمەرجێك شەش مانگ زیاتر تێنەپەڕیبێت بەسەر یەكەم دانیشتنیدا، بە زۆرینەی سادە یاسایەك دەربكات بۆ دیاریكردنی ئەو ڕێوشوێنە جێبەجێكاریانەی تایبەتن بە پێكهێنانی هەرێمەكانەوە.

مادەی(119)

پارێزگایەك یان زیاتر مافی پێكهێنانی هەرێمێكیان هەیە بەپشتبەستن بە داواكاریەك بۆ ئەنجامدانی ڕاپرسی لەسەری. داواكاریەكە بەیەكێك لەم دوو ڕێگایەی خوارەوە پێشكەش دەكرێت:

أ-لەسەر داواكاری سێیەكی(1/3) ئەندامانی ئەنجومەنی ئەو پارێزگایانەی كە داوای پێكهێنانی هەرێمەكە دەكەن.

ب-لەسەر داواكاری دەیەكی (1/10) دەنگدەرانی ئەو پارێزگایانەی كە داوای پێكهێنانی هەرێمەكە دەكەن.

مادەی(120)

هەرێم دەستوورێك بۆخۆی دادەڕێژێت، هەرەمی دەسەڵاتەكانی هەرێم و میكانیزمی بەكارهێنانی ئەو دەسەڵاتانە دیاریدەكات بەمەرجێك ناكۆك نەبێت لەگەڵ ئەم دەستوورەدا.

مادەی(121)

یەكەم: دەسەڵاتی هەرێمەكان مافی پیادەكردنی دەسەڵاتەكانی یاسادانان و ڕاپەڕاندن و دادوەریان هەیە بەگوێرەی ئەم دەستووره جگەلەو دەسەڵاتانەی كەتایبەتن بە حكومەتی فیدرالیەوە.

دووەم: حكومەتی هەرێم مافی هەمواركردنی جێبەجێكردنی یاسای فیدراڵی لە هەرێمەكەدا هەیە ئەگەر ناكۆكی یان دژیەك لەنێوان یاسای فیدراڵیو یاسای هەرێمدا هەبوو لەسەر بابەتێك كە لە سنووری ئەو دەسەڵاتانەدا نەبێت كە تایبەتن بە حكومەتی فیدراڵی.

سێیەم:دەبێت لەو داهاتانەی لە حكومەتی فیدرالیدا بەدەست دەهێنرێت پشكێكی گونجاو بۆ هەرێمەكان تەرخان بكرێت كە بەشی هەستان بە ئەركەكانی بكات بە لەبەرچاوگرتنی داهات و پێویستیەكانیو ڕێژەی دانیشتوانیشی.

چوارم: نووسینگەی تایبەت بە هەرێم و پارێزگاكان دەكرێتەوە لە باڵوێزخانەو نێردە دبلۆماسیەكاندا بەمەبەستی بەدواداچوونی كاروباری ڕۆشنبیریو كۆمەڵایەتیو گەشەپێدان.

پێنجەم: هەرچی پەیوەندی بە بەڕێوەبردنی هەرێمەوە هەیە لە ئەستۆی حكومەتی هەرێمدایە بەتایبەتی پێكهێنان و ڕێكخستنی هێزەكانی ئاسایشی ناوخۆی هەرێم وەك پۆلیس و ئاسایش و پاسەوانی هەرێم.

بەشی دووەم

ئەو پارێزگایانەی ناكەونە سنووری هیچ هەرێمێكەوە

مادەی(122)

یەکەم: پارێزگا لە ژمارەیەك قەزاو ناحیەو گوند پێکهاتووە.

دووەم: ئەو پارێزگایانەی سەر بەهیچ هەرێمێك نین دەسەلاّتێکی بەڕێوەبردن و دارایی فراوانیان پێدەدرێت بەجۆرێك کەبتوانن کاروباری خۆیان بەڕێوەبەرن بەگوێرەی بنەمای (لامەرکەزیەتی ئیداری) و ئەوەش بەیاسا ڕێکدەخرێت.

سێیەم: ئەو پارێزگارەی ئەنجومەنی پارێزگا هەڵیدەبژێرێت سەرۆکی ڕاپەڕاندنی بالاّیە لە پارێزگادا بۆ پیادەکردنی ئەو دەسەلاّتانەی کە لەلایەن ئەنجومەنەوە پێی بەخشراوە.

چوارەم: هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاو پارێزگارو دەسەلاّتەکانیان بە یاسا ڕێکدەخرێت.

پێنجەم: ئەنجومەنی پارێزگا ناکەوێتە ژێر ڕکێف و چاودێری هیچ وەزارەت یان لایەنێکەوە کە پەیوەست نەبێت بە وەزارەتێکەوەو دارایییەکی سەربەخۆی خۆی هەیە.

مادەی(123)

حکومەتی فیدرالی دەتوانێت دەسەلاّتی خۆی ببەخشێت بە حکومەتی هەرێم و بەپێچەوانەشەوە بە ڕەزامەندی هەردوولا، ئەوەش بە یاسا ڕێکدەخرێت.

بەشی سێیەم

پایتەخت

مادەی(124)

یەکەم: بەغدا بەو سنووری شارەوانیەی هەیەتی پایتەختی کۆماری عێراقە، سنووره ئیدارەکەی پارێزگای بەغدایە.

دووەم: دانانی پایتەخت بە یاسا ڕێکدەخرێت.

سێیەم: پایتەخت بۆی نیە لە سنووری هیچ هەرێمێکدابێت.

بەشی چوارەم

ئیدارە خۆجێییەکان

مادەی (125)

ئەم دەستووره مافی ئیداریو سیاسیو ڕۆشنبیریو فێرکردنی نەتەوە جیاوازەکانی وەك تورکمان و کلدان و ئاشووریو پێکهاتەکانی تر دەپارێزێت و ئەو کارەش بەیاسا ڕێکدەخرێت.

بەندی شەشەم

حوكمە كۆتايیو ئینتیقالیەكان

بەشی یەكەم

حوكمە كۆتاییەكان

مادەی (126)

یەكەم: سەرۆك كۆمارو ئەنجومەنی وەزیران پێكەوە یان پێنج یەكی ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران مافی پێشنیاركردنی هەمواركردنی دەستووریان هەیە.

دووەم: نابێت ئەو بنەما بنەڕەتیانەی لە بەندی یەكەم و ماف و ئازادیانەی بەندی دووەم كە لەم دەستووردا هاتوون هەمواربكرێن مەگەر پاش دوو خولی هەڵبژاردنی ترو بە ڕەزامەندی (2/3)ی ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران لەسەریو ڕازیبوونی گەل لە ڕێگای ڕاپرسی گشتیەوەو پەسەندكردنی سەرۆك كۆمار لەماوەی حەوت ڕۆژدا.

سێیەم:نابێت ئەو مادانەی تر كە لە خاڵی دووەمی ئەم مادەیەدا ئاماژەیان پێنەكراوە هەموار بكرێن مەگەر پاش ڕازیبوونی (2/3)ی ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران لەسەریو ڕازیبوونی گەل لە ڕێگای ڕاپرسی گشتیەوەو پەسەندكردنی سەرۆك كۆمار لەماوەی حەوت ڕۆژدا.

چوارەم: نابێت هیچ هەمواركردنێك لەو مادانەی دەستووردا ئەنجام بدرێت كە دەبێتە هۆی كەمكردنەوەی ئەو دەسەڵاتانەی هەرێمەكان كە ناكەونە سنووری دەسەڵاتە تایبەتەكانی حكومەتی فیدرالیەوە تەنیا بە ڕەزامەندی دەسەڵاتی یاسادانانی هەرێمی پەیوەندیدارو ڕەزامەندی زۆرینەی دانیشتوانی لە ڕێگای ڕاپرسی گشتیەوە.

پێنجەم:

أ-هەمواركردنەكە بە پەسەندكراو دادەنرێت لەلایەن سەرۆك كۆمارەوە پاش تێپەڕبوونی ئەو ماوەیەی لە بڕگەی (دووەم)و (سێیەم) ی ئەم مادەیە ئاماژەی پێكراوە لەكاتی پەسەند نەكردنیدا.

ب-هەمواركردنەكە لە بەرواری بڵاوكركردنەوەیەوە لە ڕۆژنامەی فەرمیدا كاری پێدەكرێت.

مادەی(127)

سەرۆك كۆمارو سەرۆك وەزیران و وەزیرەكان و سەرۆكی ئەنجومەنی نوێنەران و دوو جێگرەكەیو ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران و ئەندامانی دەسەڵاتی دادوەریو خاوەن پلە تایبەتەكان بۆیان نیە دەسەڵاتی خۆیان بەكاربهێنن بۆ كڕین یان بەكرێگرتنی هیچ موڵكێكی دەوڵەت یان موڵكی خۆیانی پێ بفرۆشن یان بەكرێ بیدەنێ وەیان بیگۆڕنەوە یان گرێبەستێك لەگەڵ دەوڵەتدا ئەنجام بدەن بەناوی پابەندبوونی پێشتر یان هێنانی كەلوپەل یان بەڵێندەر.

مادەی (128)

یاساو حوکمە دادوەریەکان بەناوی گەلەوە دەردەکرێن.

مادەی (129)

یاساکان لە ڕۆژنامەی فەرمیدا بلاٌودەکرێنەوەو لە ڕۆژی بلاٌوکردنەوەیانەوە کاریان پێدەکرێت ئەگەر دەقێك نەبێت پێچەوانەی ئەمە بێت.

مادەی (130)

یاسا کارپێکراوەکان کاریان پێدەکرێت ئەگەر هەڵنەوەشێنرابێتنەوە یان هەموار نەکرابن بەگوێرەی حوکمەکانی ئەم دەستوورە.

مادەی (131)

ئەو ڕاپرسیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون بە زۆرینەی سادەی دەنگدەران وەردەگیرێت ئەگەر دەقێك نەبێت پێچەوانەی ئەمە بێت.

بەشی دووەم

حوکمە ئینتیقالیەکان

مادەی(132)

یەکەم: دەوڵەت چاودێری بەندکراوە سیاسیەکان و زیانلێکەوتوانی کردە دڕندانەکانی ڕژێمی دیکتاتۆری پێشوو دەگرێتە ئەستۆ.

دووەم: دەوڵەت قەرەبووی خانەوادەی شەهیدان و بریندارەکانی کردە تیرۆریستیەکان دەکاتەوە.

سێیەم: ناوەرۆکی بەندی یەکەم و دووەمی ئەم مادەیە بە یاسا ڕێکدەخرێت.

مادەی (133)

ئەنجومەنی نوێنەران لە دانیشتنی یەکەمی خۆیدا پشت بە پێڕەوی ناوخۆی کۆمەڵەی نیشتمانیی عێراق دەبەستێت تا ئەو کاتەی پێڕەوێك بۆ خۆی بڕیار دەدات.

مادەی (134)

دادگای تاوانی بالاٌی عێراق وەك دەستەیەکی دادوەری سەربەخۆ بەردەوام دەبێت لەسەر ئەنجامدانی کارەکانی بۆ چاوخشاندنەوە بە تاوانەکانی ڕژێمی دیکتاتۆری پێشووو سەرانی،

ئەنجومەنی نوێنەران مافی هەڵوەشاندنەوەی دادگای ناوبراوی هەیە بە یاسا پاش تەواوکردنی کارەکانی.

مادەی(135)

یەکەم: دەستەی باڵای ڕیشەکێشکردنی بەعس وەك دەستەیەکی سەربەخۆ بەردەوام دەبێت لەسەر ئەنجامدانی کارەکانی بە هەماهەنگی لەگەڵ دەسەڵاتی دادوەریو دەزگاکانی ڕاپەڕاندن لەچوارچێوەی چەند یاسایەکی دیاریکراو بۆ کارەکانیو پەیوەست دەبێت بە ئەنجومەنی نوێنەرانەوە.

دووەم: ئەنجومەنی نوێنەران مافی هەڵوەشاندنەوەی ئەم دەستەیەی هەیە پاش تەواوکردنی ئەرکەکانی بەزۆرینەی ڕەها.

سێیەم: هەرکەسێك خۆی بپاڵێوێت بۆ پۆستی سەرۆك کۆمارو سەرۆك و ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران و سەرۆك و ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران و سەرۆك و ئەندامانی ئەنجومەنی فیدرالیو پۆستە هاوشێوەکانیان لە هەرێمەکانداو ئەندامانی دەستە دادوەریەکان و ئەو پۆستانەی تر کە ڕیشەکێشکردنی بەعس بەگوێرەی یاسا دەیانگرێتەوە، نابێت یاسای ڕیشەکێشکردنی بەعس بیانگرێتەوە.

چوارەم: کارکردن بەو مەرجانەی لە بڕگەی سێیەمی ئەم مادەیەدا هاتووە بەردەوام دەبێت ئەگەر بە یاسا هەڵنەوەشێنرێتەوە.

پێنجەم: تەنها ئەندام بوون لە پارتی بەعسی هەڵوەشاو نابێتە بنەما بۆ ڕەوانەکردنی ئەو کەسە بۆ دادگاکان، هەروەها ئەندام مافی یەکسانی هەیە لەبەردەم یاساو پاراستنی، ئەگەر بڕگەکانی ڕیشەکێشکردنی بەعس و ئەو ڕێنماییانەی بە پێی ئەو بڕگانە دەرکراون نەیگرێتەوە.

شەشەم: ئەنجومەنی نوێنەران لیژنەیەکی نوێنەرایەتی پێکدەهێنێت لە ئەندامەکانی بۆ چاودێریکردن و پێداچوونەوەی ڕێوشوێنەکانی جێبەجێکردن لە دەستەی باڵای ڕیشەکێش کردنی بەعس و دەزگاکانی دەوڵەت بۆ مسۆگەر بوونی دادپەروەری و بابەتیبوون و شەفافیەت، هەروەها چاوخشاندنەوە بە ڕازیبوونی یاساکان، بڕیارەکانی لیژنەکەش ملکەچ دەبێت بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی نوێنەرانەوە.

مادەی (136)

یەکەم: دەستەی داواکاری موڵکداریتی وەك دەستەیەکی سەربەخۆ بەردەوام دەبێت لەسەر ئەنجامدانی کارەکانی بە هەماهەنگی لەگەڵ دەسەڵاتی دادوەریو دەزگاکانی ڕاپەڕاندنداو لەچوارچێوەی چەند یاسایەکی دیاریکراو بۆ کارەکانیو پەیوەست دەبێت بە ئەنجومەنی نوێنەرانەوە.

دووەم: ئەنجومەنی نوێنەران مافی هەڵوەشاندنەوەی ئەم دەستەیەی هەیە بە زۆرینەی دەنگی (2/3)ی ئەندامانی.

مادەی (137)

کـارکردن بـە حـوکمی ئـەو مادانـەی تایبـەتن بـە ئەنجومـەنی فیدرالیـەوە لەهـەر شـوێنێك لـەم دەسـتوورەدا ئامـاژەی بـۆ کرابێـت دوادەخرێـت تـا کـاتی دەرچـوونی بڕیارێـك لـە ئەنجومـەنی نوێنەرانەوە بە زۆرینەی دەنگی (2/3)ی ئەندامانی لە خولی دووەمی هەڵبژاردنی خۆیدا کە پاش کارابوونی ئەم دەستوورە دەیبەستێت.

مادەی (138)

یەکەم: دەستەواژەی (ئەنجومەنی سەرۆکایەتی) جێگای دەستەواژەی (سەرۆك کۆمار) دەگرێتەوە لە هەر شوێنێك لەم دەستوورەدا ئاماژەی بۆ کرابێت و خولێك پاش کارابوونی ئەم دەستوورە کار بە حوکمەکانی تایبەت بە سەرۆك کۆمار دەکرێت.

دووەم:

أ-ئەنجومـەنی نوێنـەران سـەرۆکی وڵات و دوو جێگرەکـەی هەڵدەبـژێرێت و هـەموویان پێکـەوە ئەنجومـەنێك پێکـدەهێنن پێـی دەوترێـت (ئەنجومـەنی سـەرۆکایەتی) کـە بـە یـەك لیسـت و بـە زۆرینەی دەنگی (2/3)ی ئەندامان هەڵدەبژێردرێن.

ب-حوکمـەکانی لەسـەرکارلادانی سـەرۆك کۆمـار کـە لـەم دەسـتوورەدا هـاتوون بەسـەر سـەرۆك و ئەندامانی دەستەی سەرۆکایەتیدا پیادە دەکرێن.

ج-ئەنجومەنی نوێنـەران مـافی لەسـەرکارلادانی هەریەکە لـە ئەنـدامانی ئەنجومـەنی سـەرۆکایەتی هەیە بە سێ چارەکی دەنگی ئەندامانی بەهۆی لەئاست نەبوون یان ناپاکیەوە.

د-لەکاتی چۆڵبوونی هەر پۆستێکی ئەنجومەنی سەرۆکایەتی، ئەنجومـەنی نوێنـەران بەزۆرینـەی (2/3)ی دەنگی ئەندامانی کەسێکی تر بۆ شوێنەکەی هەڵدەبژێرێت.

سـێیەم:مەرجـەکانی ئەنـدامێتی ئەنجومـەنی سـەرۆکایەتی هـەمان مەرجـەکانی ئەندامێتیـە لـە ئەنجومەنی نوێنەراندا بەمەرجێك:

أ-تەمەنی 40 ساڵی تەواو کردبێت.

ب-ناوو شۆرەتی باش بێت و دەستپاك و دامەزراو بێت.

ج-دە سـاڵ پـێش ڕووخـانی، حزبـی بەعسـی هەڵوەشـاوەی بەجێهێشـتبێت ئەگـەر ئەنـدام بووبێـت تیایدا.

د-نابێـت بەشـداری کردبێـت لـە سـەرکوتکردنەوەی ڕاپـەڕینی سـاڵی 1991 و ئـەنفال و هـیچ تاوانێکی دەرهەق بە گەلی عێراق ئەنجام نەدابێت.

چوارەم: ئەنجومەنی سەرۆکایەتی بە کۆی دەنگ بڕیارەکانی دەردەکات، هەر ئەندامێکیش دەتوانێت یەکێك لە دوو ئەندامەکەی دی لە جێی خۆی دابنێت.

پێنجەم:

أ-ئەو یاساو بڕیارانەی ئەنجومەنی نوێنەران دەیاندات ڕەوانەی ئەنجومەنی سەرۆکایەتی دەکرێت بەمەبەستی ڕەزامەندی دەربڕین لەسەریان بە کۆی دەنگ و دەرکردنی لەماوەی دە ڕۆژ لەبەرواری گەیشتنی جگە لەوانەی لە مادەی (118)و (119) ئاماژەیان پێکراوەو پەیوەندیان بە پێکهێنانی هەرێمەکانەوە هەیە.

ب-ئەگەر ئەنجومەنی سەرۆکایەتی ڕەزامەندی نیشان نەدا، یاسا و بڕیارەکان دەگەڕێنەوە بۆ ئەنجومەنی نوێنەران بۆ دووبارە چاوپیاخشاندنەوەیان لەو بوارانەوە کە ناڕەزایی لەسەرە و دەنگدان لەسەری بە زۆرینەیە، وە جارێکی دیکە ڕەوانەی ئەنجومەنی سەرۆکایەتی دەکرێتەوە بۆ نیشاندانی ڕەزامەندی لەسەری.

ج-ئەگەر ئەنجومەنی سەرۆکایەتی ڕازی نەبوو لەسەر بڕیار و یاساکان بۆ جاری دووەم لەماوەی دە ڕۆژدا لە بەرواری گەیشتنیان، جارێکی تر دەگەڕێنرێنەوە بۆ ئەنجومەنی نوێنەران. لەم کاتەدا ئەنجومەنی نوێنەران مافی ئەوەی هەیە بە زۆرینەی (3/5)ی دەنگی ئەندامەکانی بڕیاری لێبدات، کە ئیتر ناتوانرێ ناڕەزایی لەسەر دەربڕدرێت و بە پەسەندکراو دادەنرێت.

شەشەم: ئەنجومەنی سەرۆکایەتی ئەو دەسەڵاتانەی سەرۆك کۆماری هەیە کە لەم دەستوردا ئاماژەیان پێکراوە.

مادەی (139)

لە خولی هەڵبژاردنی یەکەمدا سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دوو جێگری دەبێت.

مادەی (140)

یەکەم: دەسەڵاتی ڕاپەڕاندن هەنگاوی پێویست دەنێت بۆ تەواوکردنی جێبەجێکردنی پێداویستیەکانی مادەی (58) لە یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەت بۆ قۆناغی گواستنەوە بە هەموو بڕگەکانیەوە.

دووەم: ئەو بەرپرسیاریەتیەی لەسەر شانی دەسەڵاتی ڕاپەڕاندنە لە حکومەتی ئینتیقالیدا کە لە مادەی (58) لە یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەت بۆ قۆناغی گواستنەوەدا ئاماژەی پێکراوە، بەردەوام دەبێت و دەکەوێتە ئەستۆی دەسەڵاتی ڕاپەڕاندنی هەڵبژێردراو بەگوێرەی ئەم دەستوورە بۆ ئەوەی بە تەواوی جێبەجێ بکرێت (ئاساییکردنەوە، سەرژمێری، لە کۆتاییدا ئەنجامدانی ڕاپرسی لە کەرکوك و ناوچەکانی تر کە ناکۆکیان لەسەرە بۆ دیاریکردنی ویستی هاوڵاتیان) لە ماوەیەکی دیاریکراودا کە لە مانگی 2007/12 تێپەڕ نەکات.

مادەی (141)

کارکردن بەو یاسایانەی کە لە هەرێمی کوردستان لە ساڵی 1992 ەوە دەرکراوە بەردەوام دەبێت، بەهەمان شێوە ئەو بڕیارانەش کارپێکراون کە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دراون – لەوانەش بڕیارەکانی دادگا و گرێبەستەکان –ئەگەر هەموار نەکرابن یان هەڵنەوەشابنەوە بە پێی بڕیارەکانی هەرێمی کوردستان لەلایەنی پەیوەندیدارەوە، بە مەرجێك پێچەوانەی دەستوور نەبێت.

مادەی (142)

یەکەم: ئەنجومەنی نوێنەران لەسەرەتای کاریدا لیژنەیەکی تایبەت لە ئەندامانی پێکدەهێنێت کە نوێنەرایەتی پێکهاتە سەرەکیەکانی کۆمەڵگەی عێراقی بکات، ئەرکی بریتیە لە پێشکەشکردنی ڕاپۆرتێك بۆ ئەنجومەنی نوێنەران لە ماوەیەکدا کە لە چوار مانگ تێپەرنەکات، تێیدا ڕاسپاردەی پێویست لە خۆبگرێت سەبارەت بە هەموارکردنی پێویست کە دەکرێت لە دەستور ئەنجام بدرێت، لیژنەکەش هەڵدەوەشێنرێتەوە دوای ئەنجامدانی ئەرکەکانی.

دووەم: هەموارکردنە پێشنیارکراوەکان بە یەك جار دەخرێتە بەردەمی ئەنجومەنی نوێنەران بۆ دەنگدان لەسەری، هەروەها ئەو پێشنیارانەی بۆ هەموارکردن خراونەتە ڕوو بە پەسەندکراو دادەنرێن بە ڕەزامەندی زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی ئەنجومەن.

سێیەم: ئەو مادانەی کە بە پێی بڕگەی دووەمی ئەم مادەیە لەلایەن ئەنجومەنی نوێنەرانەوە هەموار کراوە دەخرێتە ڕوو بۆ گەل بەمەبەستی ئەنجامدانی ڕاپرسی لەسەری، لە ماوەیەکدا کە لە دوو مانگ تێپەڕ نەکات لە بەرواری پەسەندکردنی لەلایەن ئەنجومەنی نوێنەرانەوە.

چوارەم: ڕاپرسیەکە لەسەر مادە هەموارکراوەکان بە سەرکەوتوو دادەنرێت ئەگەر زۆرینەی دەنگدەران ڕەزامەندی لەسەر نیشان بدەن، هەروەها 3\2ی دەنگدەران لە سێ پارێزگا یان زیاتر ڕەتی نەکەنەوە.

پێنجەم: بڕگەکانی ئەم مادەیە مادەی (126) ناگرێتەوە کە پەیوەندی هەیە بە هەموارکردنی دەستور تا کاتی کۆتاییهێنان بە ئەنجامدانی هەموارکردن کە لەم مادەیەدا ئاماژەی پێکراوە.

مادەی (143)

یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەت بۆ قۆناغی گواستنەوە و پاشکۆکەی هەڵدەوەشێنەوە لەپاش پێکهێنانی حکومەتی نوێ جگە لە بڕگەی (ا) ی مادەی (53) و مادەی(58).

مادەی (144)

ئەم دەستورە دوای ئەوەی گەل ڕەزامەندی لەسەر نیشان دەدات لە ڕاپرسیەکی گشتیداو لە ڕۆژنامەی فەرمیدا بڵاوکردەکرێتەوە و ئەنجومەنی وەزیران بە پێی بڕگەکانی پێکدەهێنرێت، پاشان کاری پێدەکرێت.